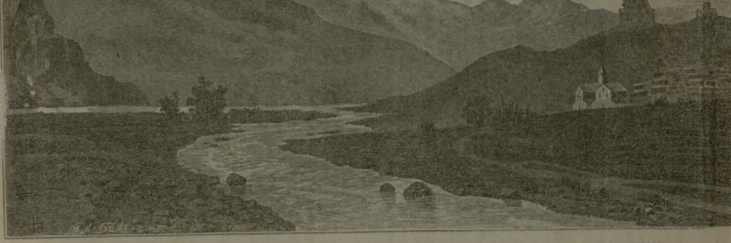

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახტომიანი გაზეთი. გამომდის ყოველ კვირა ღმეს.

№ 52.

დეკემბერი 21, 1893 წ.

№ 52.

შინაბნის: წმინდა სახლობა გ. წერეთლისა. — მოკონება ილ. ყაზბეგზე — ენ. ნინო ორბელიანისა. — ილ. ყაზბეგის გასვენება. — ახალ-ციხიდან, ყარსიდან და სარეკამიშიდან მონღოზობა ქართველ წიგნების გამოცემელ ანანავაზაზე. — ყვირილიდან ვერცხვანზე წარწერა, პეტრებურჯის სომხის ახალგაზღობის სპიშიზარი ყაზბეგის გადაცელებასზე. — სიტყვა, თქმული ყვირილის საზოგადოების მონღოზობით გ. წერეთლის მიერ. — სიტყვა თქმული ქეთათორ ახალგაზღა ქაღების მონღოზობით ილ. კვიციანიის მიერ. — სიტყვა სომხის ახალგაზღობის წარმომადგენლისა ყაზბეგის შესახებ. — ილ. ყაზბეგს, ლექსი შ. მღვიმელისა. — განსვენებულ აღმჯანდრე ყაზბეგს, ლექსი დ. როსტომიშვილისა. — აღმჯანდრე ყაზბეგის გადაცელებასზე, ლექსი სოფიათბილისისა. — მასვე, ლექსი ი. ივანეშვილისა. — ილ. ყაზბეგს, ლექსი ვ. აკოვლისა. — ყაზბეგის აჩრდილს ა. დგანაშვილისა. — სოფლის ეთარება ხაკო უსარდისი. — ქრტიკული შინაშენები ზნ მველის მოწინავე წერტილზე. — გიორგი საყაძის გოგოა ილ. მჭირაძის სიძველისა. — ქებათა-ქება ლექსი ვაჟა-ფშაველასი. — ინგლისი შევიღებულე საყაძენში ი. მუხეველისა. — სახუმარო ვასართობი. — აღმჯანდრე ყაზბეგის მისაგონებლად. — ყვირი გასცხადება.

წმინდა სახლობა

ლორენციას, რომელიც არის ერთი სატახტო ქალაქთაგანი იტალიისა, ამართულია დიდებულთა ჰიტტის სასახლე, სადაც დასვენებულია ღმერთმშობლის ხატი დიდებულის მხატვრის რაფაელის მიერ დახატული მეთექვსმეტე საუკუნის დამდგეს. დღესაც ეს ხატი გასაოცარი სანახევია თავისი ხელოვნებით. თუ არ მოწინააღმდეგებით და განაცხადებით, ისე ვერ მიუხაზოვდება ამ ხატს ვერაიენ, რადგან იქ გამოხატული დედა ღმერთისა და ორი ჩხელი ცოცხალი ჰგონია კაცს, ისეთი განსაკვირვებელი ხელოვნებით არის დახატული. მაგრამ ხელოვნება ამა ხატისა მაინც ვერ უღრის იმ დიდებულს აზრს და ღრმა შინაარსს, რომელიც გამოსტყერის თვით მხატვრობაში.

ღმერთმშობელი ზის ძველებულს სეგარძელზე და მუხლზე უზის სამის წლის იესო, რომელსაც დედობრივი გრძობით ვაღვრისება. ამ ღროს გამოჩნ-

დება სამის წლის ნახევრის ჩხელი იოანე (შემდგენათლისმცემელი), მახლობელი ნათესავი დედით იესოსი და თითქოს იპატრეებს ჰაწა იესოს: წაშა ვითამაშობთა. იესოს ჰსურს განშორდეს დედას და თედალები თავის საყვარელ იოანესკენ აქვს მიპყრობილი. ამდროს დედა მარიაში რაღაც საშინელი წინაგრძობით შემკრთალა, ჩაუკრავს გულში იესო და თითქმის ზრ უნდა გაუშვას თავისი შვილი სათამაშოთ. თვით მარიაშს თითქოს რაღაც მწარე ფიქრი გადარბენია სახეზე და ხალრმავებულა მოსალოდნელს სამწუხარო და საიდუმლო მომავალში, თითქოს გულში ამბობს: „უიშე, შვილო, ვე რომ შეგეშთხვესო, ვი შენს დედას მამინა!“

რამ წარმოაფგენია, ან რათ გაუტევა თვეში მარიაშს ასეთმა ცუდმა ფიქრმა, რა იყო ამის მიზეზი? ამის მიზეზი იყო ჩხელის იოანეს სათამაშო ჯობის დანახვა, რომელიც ყმაწვილს ილიაში ამოუჩრია და რომელსაც ჯვარის სახეაქვს. იმდროებაში, როგორც ისტორიით იცით, თითქმის ყოველს სიცილით და-

წმინდა სახლობა.

სჯილს ჯვარზე აცემდენ და ბაკშებს ხელში ხშირად ლეთის-მშობლის ხატზე არის ნათლად გამოყენილი ეკირათ ხოლმე სათამაშოთ პაწია ჯობენი, ჯვარის დედის უბედური წინაგრძობა და ამითია შესანიშნავი სახეთ გაკეთებული. რაფელის მიერ დახატულს ვე ეს საკვირველი ხატი.

გ. წერეთელი

მოგონება ალექსანდრე ყაზბეგზე

შუშინ ჩემთან იყვენ რამდენიმე პირნი და უბედურს ალექსანდრე ყაზბეგზე ლაპარაკი ჩამოვარდა; ამდროს ერთი შემთხვევა მომავალდა. როდესაც სერგეი მესხი „დროების“ რედაქტორად იყო, ძალიან ხშირათ დაედოდი რედაქციაში. ერთ დი-

ლას შევედი; იქ დამხვდა აკაკი წერეთელი, საწყალი სანდრო ყაზბეგი და სერგეი მესხის ძმები. სტოლზე მრავალი ბუბლიკები ეყარა. ყველანი გამხიარულდებულნი იყვენ და იცინოდენ. საწყალ სანდროს ვკითხე: რა მოგსვლიათ ეს ამოდენი ბუბლიკები მეთურქვსა-ვით ზომ მოგიყრიათ, რა არის-მეთქი? საწყალმა სერგემ მითხრა, წუბელის მთელი ღამე ემუშაობდით და უცა-

ხშირად დავრჩითო. ამ დღით ძალიან მოგეშეიდა, ჩაი გავაცეთთ, და უბურთო ვერ დავღვინეთ; ერთმანეთს ცეთთვით, ფული ვის რა გვაქვს, აბა ამოვიღოთ. თუ-რამე არც ერთს გრაში არ გვებდა. მერე ვთქვით, ნეტავი ერთი ფულიანი შემოვიღოდავს ენაში, რომ ბუბლიკის ფულს მაინც დავესტხოთ. ამ დროს ეს ჩემი მარტია (სერგეის ჰყავდა შინ ვახდალი კაპაქი) გაიქცა, აი, იმ კუთხეში ჩაქრა ნისკარტი პოლს, აი, იქ რომ ჩამტერფულიაო და ორ აბაზიანი ვაგზოვა-ღო. აედევით და ამ ორი აბაზით ვიყიდეთ ეს ამო-ღენი ბუბლიკებიო. საწყალომ სანდრომ მითხრა: «ეს მარტია დიდი თანაგრძნობით მოგვეტყუა ღღესაო». სანდროს ვუთხარი, თუ ვერა, რას უყოფებთ, რატომ არ მიირთმევთ-მეთქი? თქვენ ამ ბუბლიკისთვის ბე-ერი არა მოგიკლიათრა-მეთქი. — უბედურმა სანდრომ მიპასუხა: «ბევრი რომ დავინახეთ, თვალი გავკვიდა და ვერ დავერიეთ ხელიო». ჩამდენი ამისთანა და ამა-ზე უარეს დღეში გამოუყოლია უბედურს სანდროს, დიდთ ნებეირათ აღზრდილი იყო საცოდავი. ეგ იყო ერთათ ერთი სანატრელი შეილი მიხვილ ყაზბეგი-სა!

მე ყმაწვილი ვიყავი, როცა ეგ დაიბადა და დე-დაჩემი მოვიდა დიდი მზიარული მავისი ღედის მე-გობარი იყო და უყვარდა. მის ჰირსაც და ლბინსაც გაოზიარებდა ხოლმე. როცა ეგ დაიბადა კვესო, ასეც და-ხდენ სანდროს ღედას, ღედამ გვიამბო, მიხვილ ყა-ზბევი სწორეთ ოცი წლის ვაჟკაცს დაემგზავეს სიხა-რულითა, ასეთი აღტატებული არის, ეს სურვილი რომ აუსრულდა ღმერთმაო. მეტი არაფერი სანატრე-ლი ცხოვრებაში იმით არა ჰინდათ-რაო და ესეც ღმე-რთმა მოუღლინაო. მიხილ ყაზბეგმა რომ შეიღებ ნანა დაწერა, რაც მახსოვს, აი გეტყვით:

- კაკანა გაურწით,
- სულ იკოს ეძინება;
- გემარტებს, ღმერთ ვავედროთ,
- მისი აღოაჩინება;
- კვე ძუძუ აწოვე,
- მკრდს უშტი გეფინება,
- რადკან ღმერთმან ინება,
- ამ ბიჭის მოვლინება!

სხვა აღარ მახსოვსო. ყაბაროდან ორი ჩერ-ქების ქალი მოვეყვანათ და ესენი ზრდიდნენ თურმე საწყალს სანდროს. ბედნიერ დროში შობილმა და აღზრდილმა უბედურებაში დაასრულა სიცოცხლე უბედურების მსხვერპლმა.

ალექსანდრე ეაზბეგის კასეენები

ეკემბრის 19 ს ათს საათზე მრავალი პატივის მცემელი ალექსანდრე ყაზბეგის ნიჭისა მია-წყდენ მიხაილოვის სადავამყოფოში მტკერის პირად, სადაც ესვენა გვამი მიცალღებულისა. ეტლის ტატერეანი საეცე იყო მიძღვნილი ვაგზოვებთანა-ისინი იყვენ მრავალ ქალაქებით და მოგზაზაინლინი და განსაუტრებით დასაეცეთ-საქართველოს კუთხე-ებიდან. მაგრამ ყველაზე უფრო სასიამოვნო ქართვე-ლებისათვის ის იყო, რომ მიცალღებულს დიდი თა-ნაგრძნობა გამოუცხადა სოფლის ახალგაზღობამ ტუი-ლისიდან, განჯიდან და კავკაიდან. თვით ვასენე-ბაზე დაესწრენ წარმომადგენელი თავად-ზანაურო-ბისა, ტულიისის ქალაქის გამგებობისა, სოფლის საქელ-მოქმედი საზოგადოებისა, ლიტერატურისა, სხვა-და-სხვა დრო-გამოშვებით გამოცემითა. არ დასრა შეუნიშნავად ხს ვეგარი, მწვენე სურათი შეფოთი-ლი, მიძღვნილი «კვალის» და «გეჯილის» რედაქ-ციებისაგან შემდგვი ზედ-წარწერით: «გეჯარის მტერი-თელია ერისთვის მიძღე გეჯარი ზე-ქნელი».

საგრძნობელი იყო ის ვარემოება, რომ კუბო ხში-რად მოქონდათ თავზე შედგმული ქაღებისა და ვა-კების ნორჩ ახალგაზღობას. განსვენებულის გვამს თან-და-თან ემბტებოდენ გზაზე გამყოლინი. სასიამო-ვნო მოსასმენი იყო «წინიღოა ღმერთო»-ს ვალობა სათავად-ზანაურო მოწაფეების ხოროსი; ნამდვილ ძე-ვლებურს ქართლ-კახეთის კილოზე ვალობად ჩინებუ-ლი ხორო ვალობელთა წმ. მარინეს ეკლესიისა. ამაზე ნაკლებად აღარც იმერლები ვალობდენ მაქსიმე შარა-ძის ლიტბარობით. გვამი მოასვენეს ქაშვეთის ეკლეს-იაში, სადაც მწირველი იყო ყოვლად საშლედლო ებისკოპოსი ბესარიონ. ნაწირეც წყის აუვეს და გაას-ვენეს ერისთავ გეჯარმის. გოლოგინის პროსპექტზე ხალხი ეერთიორად მივებათ. თუმცა კული დღე იყო და ქუჩებში დიდი ტალახი იღვა, მაგრამ ხალხი მა-ინც თითქმის არ ეტროდა განიერს გოლოგინის პრო-სპექტზე და სივით ერთის ვერსის სიშორეზე მოდი-ოდა ვერაზე რომ გავიდენ, ცხეღარი გეჯართან და-ასვენეს და აქ წარმოსთქვეს სიტყვა აქ. წერეთელმა, გ. წერეთელმა, გრ. აბაშიძემ, ელ. ჰიჭინაძის ასულ-მა, თავართქალაქემ და კ. ვ. გუნიაშ; ხოლო თ. ნ. ერისთავმა და ივანაშვილმა შეამკვეს მიცალღებუ-ლი გრძნობიერად დაწერილი ლექსებითა. ოთხი საათი იქნებოდა ნაშუადღისა, რომ კუბო ძვირფასი მიცა-ღებულნიანად წაიღეს მცხეთის გზით თავის მამულ-დედულში. მას ვაჟყვენ მისი ბიძაშვილები და რამ-დენიმე მახლობელი და მიგობარნი, როგორც ტუი-ლისში მოვიდა ამავეი, ეთელი მოხვედნი, მრავალნი მთიულნი და ყაბარდოელინი უპირებენ თურმე მღე-თში დახვედრას.

ქ. ნინო ორბელიანისა

წიგნების გამოცემელმა ქართველთა აზნა-
გობამ მიიღო ქ. ახალციხედან დებეშა, რომლითაც
იქაური ქართველობა სთხოვს აზნაგობას, რომ შე-
ამკონ მათ მაგიერად მიცვალებული ყაზბეგის კუბო
გვირგვინით შემდეგი წარწერით:

„შენ რომ გეშორდები, მწერალა,
ჩალას გვიშვრები ჩვენაო?
ღიუყურებთ, გული დღედების,
ძლივლა გვენძრევა ენაო!“

ამეე აზნაგობას მოუვიდა დებეშა ყარსელ და
საზაყამიშელ ქართველთაგან და სთხოვენ აზნაგო-
ბას, რომ შეამკოს მან მათ მაგიერ მიცვალებული
ალექსანდრე ყაზბეგის კუბო გვირგვინით შემდეგის
წარწერით:

აღარ გკუჟსაძო!... უღმრთო იყო შენი საკვდილი!
ჟინ უწეს, რაჯდანი სასუნქანი დაჟმარსეთ ჩვენს,
კე მტკიანე გულა, სიუჟარულასი სხაეკეუ გაშლილი!
რაოდენ გარძობათ, ვერ უთქმელით ჩვენ ჩაგკუჟსაძო?

განჯიდან სომხის ახალგაზღვრა სწერს გაზ.
„იერიას“: „გულწრფელად გაეიზიარებთ მწუხარებასა
ქართველის ერისას ნიჭიერ ბელეტრისტის ალექსან-
დრე ყაზბეგის გადაცელებლის გამო.“

ყვირილის ქართველ საზოგადოებამ მიანდო გი-
ორგი ექთიმის ძე წერეთელს განსენების დღეს ალექ-
სანდრე მიხაილის ძის ყაზბეგის საფლავზე გვირგ-
ვინის ზადება შემდეგი მისივე სიტყვების ზედწარწე-
რით:

„შენ მოკვდი, ვინღა მიგვიყვანს
მტერთან ზელ-ჩართულს ბრძოლაში;
ვინღა დაგეჟივლებს: „ქართველო,
გამოიცადე სროლაში.“

ტფილისის ქართველთა აზნაგობის გამოცემის
საზოგადოებას მოუვიდა პეტერბურგიდან შემდეგი
სამძიმრის წერილი ალ. ყაზბეგის გადაცელების გამო:
„ღრმა მწუხარებას ეუცხადებთ ქართველებს ალექსან-
დრე ყაზბეგის (მაზნუბარძის) გადაცელებზე, ჩვენ-
თვის გვალენ საყვარლის ქართულ ლიტერატურის
წარჩინებულ მოღვაწეზე“. ხელს აწერენ სომხის სტუ-
დენტები: ტერ-კირაკოსიანი, თაირიანი ტერ გრიგო-
რიანი, სარქისიანი, ზაფრიევი, ზაფრიევი, ზაფრიევი,
მამალიანი, ხუბუბიანი, არხიუბისკოპოსიანი; ტერ-
გრიგორიანი, ზანდამირიანი, ალავერდიანი, გო-
ზალიევი, ტერ-ოსიპოვი, ელიაზარიანი, არლუთაშვი-
ლი-მხარატიანი, ჩიშისკიანი, სავუტურიანი, ალალა-
ზარიანი, ბაღდასარიანი, ცატურჩიანი, ჩქანავერიანი
ეევანგულიანი და სხე.

ს ი ტ ვ ა

თქმული ევრიადის ქართველ საზოგადოების
მოხდობალობით გ. წერეთლის მიერ.

ორაპნის დედა ქალაქა დამავალა შეეამკო
მე შენი უყვადვი თაეი მწეწანილოვანი გვირ-
გვინითა. ოდესმე დიდებული შორაპანი ის
ძველი სარაპანია, რომელიც ყოველ წლიურად ხარკად
იღებდა მარტა საქვეწორომის ქალაქიდან ოცი-ათას
მანეთსა. დღეს მის ნანგრევთა ფერფელში შენ გიპოვენი
ნანგრეწალი, რომელსაც ალურთა არგეთის შვილე-
ბის გულში სასოების ლამპარი. მშვიდობით, ძმაო.
შენ ახლა მიმგზავრები საქართველოს ძველთა გმირ-
თა წილში. შენ იქ მოგვეგებებთან ხევის ბერი გოჩა,
ელგუჯა, ელისო, ბერიდა, გელა, ონისე და სხვანი.
ამოუდელი იმთა გვერდით, წარჩმულანეთ წინ ხევის
ბერი გოჩა თაეის სპარს-ანგელოზის დროშითა, მი-
დით წმინდა არგეთის მთავრებთან დავით და კონ-
სტანტინესთან და მოახსენეთ, რომ თქვენი არგე-
თის ერის შთამოგება ის აღარ არის, თქვენ დროს
რომ ყოფილა-თქო; იმან იცვალა ფერი, სულით
დამდაბლდა, დაწერილიმანდა და საზოგადო ქვეყნის
საკეთილდღეო გრძნობის მავიერთა ყველანი საკუთარ
სარგებლობის ძიებისათვის იხრძეიან-თქო. მშვიდობით
ძმაო. შენი გზა ახლა სტეფან წმინდის ტაძრისკენ მი-
დის. შენ თითქოს იგძიენი, რომ ჩვენ-შორის აღარ
გვდგომება და აღირიე ადგილ-სამყოფელად სტეფან
წმინდის ტაძრის ძირი, სადაც შენ დაგინებდა შენი
კამტაკი მითილი ეჟეკობა და მისი თაეადღებუ-
ლობა საერო საქმისათვის, სადაც უფრო წმინდდ,
უფრო ნორჩად და უფრო გულძარტივად გამოიყუ-
რება ყოველივე. ამიერიდან შენი სული დაიბნაეებს
სტეფან წმინდის ტაძარში, საიდანაც შენ თელ-ყურს
აღწეებ ჩვენს მდგომარეობას და ვაიხარებ, როცა ჩვენ
შენ წმინდა გზას დაეადგებეთ და შეწუღებთ, აღშუოთ-
დებთ, თუ შეგვინწენე ისეე ჩვენებური არე-დარეობა. მაგ-
რამ არა, ძმაო, ჩვენ გეცდებით, რომ ამიერიდან მზი-
არულება უფრო ბეერი მოგვეთ თანდათან წარმატების
გზაზე სიარულითა ქვეყნის საკეთილდღეოთ. აწ მო-
გმართავს არგეთის შვილები და გიხვავს შევედრო
წმინდა მთავრებს დაეით და კოსტანტინეს, რომ მო-
უვლიონ რამე მომასწავებელი ნიში მათდა ასამაღ-
ლებლად; სთხოვე მათ, რომ არგეთის ერის შთა-
მოგებას წმინდა-წმინდადათ მიჩნევიონ წყალწითელს
კლდეებში ღარჩენილი მათი კვლი მიმავალ საქარ-
თელის ერის დიდებისათვის. მშვიდობით ძმაო. აწ
წილარა შეგაშუოთებს თაო, რადვან ყოველი ქარ-
თელის გულში არის დაუტრობელი ლამპარი წმინდა
გრძნობისა, შენ მიერ დანთებული.

ს ი ტ უ ვ ა

თქმული ქუთათურ ქალთა წარმომადგენლის კლ.

ჭაჭანბას მაერ

აუთიწყარო მოღვაწე, ედგეარ შენს წინაშე შავით მოსილი, ხელ-გულ დაკრფილი იწმინდა ღრმა მწუხარებისა ჩემ წარმომგზავნელთ ქუთაისის ქართველ ქალთა, რომელთაც არა ერთი ღამე გაუთენებიათ თვალ-სრფელიანი შენის ნაწარმოების კითხვაში. დღეს სი კოცხლემ გილიან გზაზედ სიარულით დალილს, დაქანცულს და დატანჯულს მოგიძღვნეს მათ დაუნის გიორგინი შემდეგი სიტყვებით:

„აქ ეთლ-მოხდილი წრფელი გულით და სინდისით, იქ ღირსეულად წინაპრებთან წარსდექ პირნათლად“.

ს ი ტ უ ვ ა

სომხის ასლგაწვდობას წარმომადგენლისაგან გამობგანავდა „გაბლის“ რეაქტიაში

ძმო ქართველებო!

ართველის ერისათვის თავ-დადებულის მოღვაწის ყაზბეგის მნიშვნელობა ძირეულ კარგათესმით იმ სომხებს, რომელნიც იცნობენ ამ ნიჭიერი მწერლის გულს. სომხურს ენაზე ნათარგმნი არიან „ელგუჯა“, „ელისო“ და „ბერდია“. ქართველთან ერთად სომხებიც ცდილობენ იმ ყაზბეგს, რომელმაც მთელი სიკაცხლე უმსხვერპლა თავის სამშობლოს, ხელში ღამპრით ანათებდა იმ გზას, რომელსაც თავისი ერთი მიჰყავდა კეთილშობილურს გრანობისკენ. ყაზბეგის მოღვაწეობა დიდია. დიდია მითი, რომ ერის ერთი ღამპრად, რომელშიაც თითონ აღზრდილიყა; ის ოცნობდა თავის ერის სულს, წაიღობდა; სატიყარს და, აი, ამას ხატავდა თავის თხზულებაში.

ერის გულწაღების პოენა და აღძერა, — ყველას არ უხერხდება; ევ მხოლოდ ყაზბეგისთანების საქმეა, რომელნიც ღრმად იცნობენ ერის გულისსასუსტს. განსვენებული ყაზბეგი, აი, მაგითი გაეს ჩვენ უკვდავ რაფსაჟს. ევ ორი მწერალი ერთსა და იმავე ასპარეზზე მუშაობდნენ. ისინი ნიჭით და ხელოვნებით სძიერენ ორი მეზობლების ხალხის ერთგვარს გრძობებს და ჩვენ გვახლოებენ ერთმანეთს.

ძმებო ქართველებო! დიდია ჩვენი და თქვენი ურთიერთობის გრძობა; ჩვენ ეცხოვრებთ ერთსა და იმავე ცას ქვეშ, ერთსავე ერთსა და იმავე პაერს, კარი კარში მეზობლები ვართ, ერთი მოდგმის შვი-

ლინი ვართ, გარემოებაც ერთგვარი გვაქვს, ერთი დიგევა ჩვენი გულის წადილი. — მაგრამ, ვასაოცარი, რომ ჩვენ და თქვენ ერთმანეთს არ ვიცნობთ. ჩვენი და თქვენი ცნობა შემთხვევითია, როგორც მაგალითად დღეს. მხოლოდ ყაზბეგისა და რაფფის მგზავის კაცების სიკედილით ვუხლოვდებით ხოლმე ერთმანეთს. ჩვენი და თქვენი ურთიერთობა ერთმანეთის მამა-პაპის შესწავლით დარძნობით უნდა იყოს და არა შემთხვევით, ჩვენ უნდა შევისწავლოთ ერთმანეთის ლიტერატურა, რომ შეიტყუოთ ერთმანეთის გულის დარდები.

მოიგონეთ, რომ ამ ხუთი ექვსი წლის წინათ თქვენსა და თქვენ მეზობელს სომხებს შორის დაწერაგული იყო საშინელი სიძულვილი? მაგრამ დღეს კი ეცდილობთ გავაძეოთ ეს სიძულვილი და მგვობრულად ხელი-ხელს მივიცეთ. რა არის იმ უკანასკნელ გაგვრების მიზეზი, თუ არ სხვა-და-სხვა რაფფების, არწრუნების, წრეთლების და ყაზბეგების შეწინიერი გულის წადილი და ახალი მიმართულება.

ჩვენ, პატიეცემულნო მეზობელნო, რომელნიც მოესულვართ ჩვენი უკანასკნელი ვალის აღსარულებლად, რომ ეს წმინდა გვაძი მიუაბართ დედამიწას, უნდა ყოველითის მოვიგონოთ ის სული, რომელიც მასში იდგა, არ დაეიფუყო, გაიფიზბიროთ მისი „მამას მკვლედი“, „ელგუჯა“, „ელისო“, „ხეგის ბერა გომა“... და მაშინ ჩვენ ყაზბეგი მკვდარი არ გვეყოლება; ის იქნება ჩვენს გულში სიტყვალი, როგორც ჰერმერტი სენსერი ამბობს: „კაცთა გულში მტკბარეები აღამაინი მკვდარი არ არისო“.

ახლა კი, ძეო აღუქმანდრე, ისინი შენი მეზობლის ერის ნაცნობი ხმა, რომ შენ სულით ჩვენს გულში ცხოვრებ. დაგარწმუნებ, რომ სომხები და ქართველი ახალგაზრდა განახორციელებს შენსა და რაფფის იღებებსა და ხელი-ხელს გადახვეული წინ წაიღენ. მშვიდობით ძმო, ბეთლემის ვარსკვლავი წინ მიგიძლიეს.

დ. ტერ-დავითიანიკი.

ა ლ. უ ა ზ ბ ე კ ს

ლექსი შოა მღვიმელისა, წაითხული ვ. გუნიას მიერ ყაზბეგის გასვენების დროს.

ჩემელ მორეთლნი დაგყურებთ მოწყულულებულის გულითა, საკინძე ჩამოხსნილიბი, აღესილინი სიბრალულთითა. დაგიხუტია თვალემი, ხმას არაეის სცემ, აღარა; მრავალს სიმწარეს მოგიეთხრობს

შენი უღროო ჰადარა.
დაგტირით ერთის ყოფითა
დიდი, პატარა შწარეთა
ვინაც კი იცნობს შენს სახელს,
შექმნილა მგლოვიარეთა.
მაგრამ რას გარგებს ტირილი,
სრემოსის დენა და ვაება,
გამოგვესალმე სამუდმოდ,
ენა მტკეველი დაება.
და, აი, ახლა ცოცხალს რომ
გულს გიწამლავდით დარდითა,
უნდა შევიმკოთ ცხედარი
გვირგვინებით და ვარდითა.
გადმოკცეთ უკანასკნელი
გამოთხოვების საღამი
და ამით დაეჯილდოვოთ
შენი უკვდავი კალამი.

შენ მოკედი მხოლოდ ლეშითა,
სულით აქვე ტრიალებ,
შენს გულისცემის ტანჯულს აზრს
კიდევ ბევრს გაუზიარებ,
შენი მზნე, მძლავრი სიტყვები
საძირკვლად დაგებულთა
და ძველი სიყვარულისა
ჩვენს გულში აგებულთა.
ბევრს ლაჩარს გაეაქაცევენ
შენი მოთხოვობის გმირები,
ბევრს გაუტკობენ სამშობლოს
მისთვის ჭირ-გამოგლიღები.
ბევრს ქალს დახურვენ ნამუსის
„უაითი“ და „ნუნუ“ მანდღლსა.
მოაძულებენ უწესო
ქცევას და გულის წადილსა.
ბევრი ინატრებს შენს მხესა,
ბედთან მამბრძოლო ძამია,
ბევრს გულზედ დახებრად მოხედება
შენი ნასროლი შხამია.

მშვიდობით!... უკანასკნელად
გესალმებიან სწორები,
უკანასკნელად გიმზერენ
მრისხანე მთა და გორები.
მშვიდობით ენა მტკეველო
მშვიდობით დილა მწერალა,
სამშობლოს წყლულის მკურნალა
მისი ბუნების მღერალა!...

განსვენებულ ალექსანდრე ყაზბეგს

(დღიურ მუშისგან.)

ბიჭით შემკული პოეტო,
გადაჰყე სოფლის ბრუნვასა;
თუმც ლეწულს გვიტოვებ შენს ნაცელად,
მაინც ეცდლევით ჰმუნვასა.

ცოცხალი ბევრი იტანჯე,
ძნელად თუ მიხვდი შეგებასა;
მაგრამ ეგ ლეწული გრძნობისა
გითხზავს გვიოგენის და ქებასა!

მშვიდობით, ერის დიდებე,
მშვიდობა შენსა ნაეღლსა,
შენს სახელს ერი უგზავნის
ქება-კურთხევას მრავალსა.

დ. როსტომაშვილი.

ალექსანდრე ყაზბეგის გადაყვალვებზე

სულით ძლიერო, ტანჯვითა
განვლე საწუთრო დღენია,
მეტად გიყვარდა სამშობლო,
გწეადა მით ცეცხლი, გენია.
ცეცხლი ლევიოდა შენს გულში
საკეთილდღეოდ ერისა,
მით ყველა ქართველს გულს მოგებდა
ხმა შენი გულის ძგერისა.
შენმა „ელგუჯა“-მ გაგაცნო
მთიულ კაცური წესები,
მათი ზნე-წყისი შემულ გლი...
უსამართლობის ფესვები...
მოძმეთ სიმართლის შემლახველს
ბევრსა გადაჰქარ მათრახი...
საქები—აქე, ადიდე,
გათახსირე საზრახი.
კმარა რაცა სთქვი მქუბარედ
ალტყინებული გრძნობითა.
რაც ეერ სთქვი, შხამათ თან წაგყეა.—
ენსუბვართ ჩვენ ამის ცნობითა.
ვაგლახ ჩემ! უნდა ევგლოვოთ
ძმა დაკარგული ბედკრული.
ბედმა გვიმუთლა, ყოველ წლიე
გეკლდებდა ქვეყნის ერთგული.
მშვიდობა შენს სულს, შენს ხაოენას,
მოლაწვე კთილშობილა,
ქართველთა გულ-შემატკივრად
განგებით მოკლინებული.

რ. საჯავაზოვილი.

ალექსანდრე ეპსტეკს

შენ სიკვდილს შემდეგ სამარადისოთ
მგერძობით აღესილი გრჩება კალამი,
და შენსა ნაცლად ამიერიდან
ფრიალს დაიწყებს შენი ალამი.

შენ ჰყავდი მხოლოდ ერთად ერთი ერს
წარსულ ცხოვრების გამხსენებელად
და უღმობელმა ბუნების ძალამ
ულროთ, ძმაო, გავხადა მსხვერპლად.

დღეიდან, ძმაო, შენსა მაგიერად
ვინა გავაცნობს შენებრ მთიულებს;
ვინა აგვიწერს ელგუჯასთანებს
და ხევის ბერებს თაე-დადებულებს.

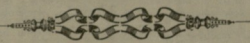
გეშორდები, მიხელ ჩვენგან ძლიერ შორს,
მშობელი მიწა გულს ჩავიხუტებს.
შენი სიკვდილი შენთა მოწაფეთ,
გულ-დაჩაგრულთა ყველას, გვაობლებს.

მეგრამ ეს რა ეთქვი?.. შენ არ მომკვდარხარ?
მხოლოდ დადუმდენ შენი ბაგენი—
სამარადისოთ შენ ცოცხალსა გქმნის
შენი წარსული... შენი საქმენი.

ი. ივანაშვილი,

ალექსანდრე ეპსტეკს.

ვინც ჩაგრულ ხალხს შენებრ იცნობს,
ყველა შენს დღეს მოელოდეს:
ტანჯვით შფოთვით გაატაროს
და სიკვდილი უხაროდეს.

ს ი ა ფ ლ ი ს ვ ი თ ა რ ე ბ ა .

ჩვენი სოფლები; განათლების საქმე მათში; მასწავ-
ლებელნი და მაღალ-ნასწავლნი ახალგაზდანი.

მეგრეკელ თქმულა და უთქმელადც გონიერი
და დაკვირვებული თვალებისთვის ცხადია,
რომ ძალა სოფლებლებშია და სოფელი ძა-
ლამ! სრული თანხმა ვარ და მტკიცედ მეგობრა, რომ
ფიზიკური და ეკონომიური ძალა აუარებელია სოფ-
ლებში; მეგრამ გვესმის ეს ჩვენ, სოფლებებს?—არა
და არა!—მიზეზი?!—კი მოზრდილია!... ისეა, ბატონ-
ნებო, განათლების საქმე დაყენებული ჩვენ ში. დედ-
მამა და ოჯახი, მასწავლებელნი და სკოლები ძლიერ

ვინც იცნობს და სიკვდილს ისმენს,
გადარჩია, უხაროდეს.
ლმერთმა გიზღოს, რაც იტანჯე
ანგელოზნი გიგალობდეს.

ვ. აკეთელი.

ე პ ს ტ ე კ ს ა ჩ რ დ ი ლ ს

(პანაშვილზე ნათქვამი ქალაქ ახალციხეში)

შტერს ვინ დაუხვდა მედგარად,
შემართა ფარი ლეთისაო,
ვინ შეაჩვენა სატანა,
სისხლი აღინა პირსაო?

საქვეყნოდ წყვეა-ქუხილით
ვინ სდევნა ბოროტებაო,
ძმისა დაჩაგვრა, ახლილად
ღიაცებრ მართლის დენაო?

ვინ გავგალობა! უკეადვი
ვინ გეცხეა წყარო—მადლიო,
ჩვენ ვინ გარდაგექმნა ქვა-კადა,
გვეღვრებინა რეალიო?

ვინ აგვიყვავა ეარღ-ით
გულის ზრახვანი—ენებანი,
და საუკუნო განკურნვით
ვინ მოგვინიჭა შეგებანი?

— შენმა კალამმა, პოეტო,
გულს აღმეკვდილო ოკროო,
შენ გავაცოცხლე, მოუღე
სულის კეთებას ბოლოო.

ა. დევანაზიშვილი

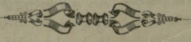
განიერ უფსკრულით შორავენ ერთი-მეორეს,—არა
ვითარი ურთიერთობადა თანაზრობა არ სუფევს ამ
ორ დაწვეტულებათა შორის; როდესაც ოჯახი და
სკოლა ერთ მიზნისკენ უნდა მიიზიდებოდენ... შინ
სხვას უქადაგებენ ნორჩის გულის ნორჩს პატრონს
და სკოლაში სხვას. აქედან აშკარაა, რომ ზნეობრი-
ვი მხარე აღზრდისა, რომელიც ასე ძვირფასი და სა-
ნატრელია ყოველ ჰკუაში მყოფ ადამიანისთვის, სუ-
სტია, ჩოთირობს ჩვენში—სოფლებში და მაშასა-
დამე მესამე ძალი, ძალა სულიერი... „დიდი ჯალა,
ძალა ტიური...“ დიოგენის ფარნითაც მიძიმე საოფ-
ნელია ჩვენში. რა შუაში არიან აქ სოფლები!—ეს
ხომ აღრევეა ნათქვამი: „ძალა და დიდება ერისა დაშუა“

რგულია მის სწავლულთა ძალა-ღიდებაზეა.* (Сила и слава нации выждется на силъ и славъ ея ученихъ). ეს ხომა აზრზეა ნათქვამი და თქვენ კი სოფლებზე სწერთო, იქნება იგიქროს ვინმე.—დიად, ძვირფასო მკითხველო, მე მსურს დღეს ჩვენის სოფლების მღვამარება და გიბატო და უნდა დამეთანხმობოთ, რომ თითოეული სოფელი, თითოეული საზოგადოება შეადგენს პატარა ერის ნაწილს ღიდის ერისას და მაშასადამე რაც მთელზეა ნათქვამი, ამ შემთხვევაში მის ნაწილზედაც იგივე ითქვამება?—ეს ასეა. ახლა ვიკითხოთ, ვინ არიან ეს სოფლის ნასწავლებლები, — ეს სოფლის ძალ-ღიდება?—ცნენი ვახლავთ სოფლის მასწავლებლები და მღვდლები. უკანასკნელებზე კარგის მეტი რა ვამებულენა და პირველებზე შემძლია თამამად ვთქვა, რომ ასში ორმოცი პროცენტი თუა კარგი და პატიოსანი მამულის შეილება—სოფლის აუკარგის და ჭირვარამის მცნობი და თანამგანობი. დანარჩენები?... დანარჩენები ორნაზები (фокусники) ბრძანდებიან. მაგრამ მეტადრე ახლა ჩვენში დიდი და აუტანელი მოვალეობაა სოფლის მასწავლებლობა, — სჭირს ოთხივე მხრით... გბრძვის ბიზაი მუშაკი თავის ერის უბედურებას და უგუნურებას, მარა ჩუ... უმუშოთა ცოდნამ და გამოცდილებამ (რა მისი ბრალია—მისი განათლება შედარებით მის მოვალეობასთან ძლიერ უღონოა,—მე, ერთი მდამიო სოფლის მასწავლებელი, აღსარებას მოვასხებთ და ბევრი მათგანი რომ იბრუნება, ეკ სულ სხვაა...) სურს მიმპართოს ვისმე და ჰკითხოს ამა თუ იმა საგანზე —, იცოდე, ვისაც გავედლო* (Fide, sed cui vide) — იცის ეს საცოდება და ეძებს საიმედოს და სანდოს, მაგრამ ევლარ პოულობს. რატომ, განა აღარ ჰყავს სოფელს მაღალ-ნასწავლნი ახალგაზნანი? — როგორ არა, მაგრამ ისინი ქალაქებში ბრძანდებიან... დასრულის მაღალი სასწავლებლები, აიღეს „დილობები“, ჩამოვიდნენ სოფლებში, დარჩენ ორი-სამი თვე, მოეწ-

უნათ (დაჩვეულ არიან დიდ ქალაქებში ცხოვრებას) და მიებარგენ ქალაქებს, დაიწყეს შიგ ცხოვრება და დაეიწყუათ სოფლები.

ვიცი, ამაზე ასე მიპასუხებენ — ქალაქებში, თუ ეცხოვრობთ, ალაგებს თუყურებთ — სრული სიმართლე აქვს ასეთს პასუხს; ვინც ადგილს ეძებს, ან თვით ქალაქში მსახურობს, ან ავად არის — ჩრდილოეთში დაზიანებულ ფილტვებს ვინც ირჩენს, რა საკვირველია, ქალაქებში უნდა იცხოვრონ, მაგრამ ეს ჯანსაღი ახალ-გაზნანი, საეჭიშო ნაწილში კურსდამთავრებულნი, რაღას უტდიან ნეტავ ქალაქებში? — განა სოფლებში მეტი და გავრობით მეტი არა სჭირს? მთელს ორს — სენაკის და ზუგდიდის მაზრაში ოთხი ექიმი, ორი სენაკისში — ერთი თვით სენაკში და მეორე „სტანცია“ ამაში და ორიც ზუგდიდისში — თვით ზუგდიდში და სოფელ ჭადუაშში, სადაც მთავრობის მიერ დაარსებული ევრეთ წოდებული „პროიმნი პოკი“. — რამოდენიმე ახალგაზნ ექიმები, ჩვენნიანები ქალაქებში ექიმობენ და სოფლები კი დარჩენილან მათ-და-თუმაწყალოდ. ცოდება, მაშ რა უბედურობაა ასეთი მამულის შეილობა? ისეც სოფლისთვის სიცივის მოტანა უნდა, ვინც სოფლის შეილია, მის განათლებულს უნდა აძვრებდეს გვირება სოფლისა, ის სოფელში უნდა მორობდეს და არა ქალაქებში!... ეგ რა ზრუნვაა სოფლისა, რომ სოფლის საჭიროებაზე სიტყვით თავს იტყვდ და საქმით კი სოფელს არ ეკარგობდ. ეს ამბავი მომგონებს ქართულ ანდაზას: „ქატას თევზი უყვარდა, მაგრამ წყალში ვეხის დასველება ეზარბოდა“. ამ ანდაზისა არ იყოს, ვისაც მოჰქმის წინ წაჰყვება და შევლას სურს, მან სოფელში უნდა იტრილოს საკეთილ-დღეოდ მამულისა; ქვეყნისა — იმედი მაქვს, რომ ასეთი მღვამარება ჩვენის სოფლებისა ჩახედვებს გულში ყველა გულწრფელ მოღვაწეებს და არ დაგვიციწყებენ..

ხაკო უჩარლია

კრიტიკული შენიშვნები

ბ.ნ შველას მოწინავე წარაღზე

(ვახუთ. „ვირია“ №№ 215, 217)

მაზე სამწუხარო მოვლენა არა არის რა საზოგადოების წარმატებისათვის, როდესაც პერიოდულს გამოცემაში, რომელიც ყოველ დღიურ გონების საზრდოთ გადაქცევია მკითხველს, მოი-

კალათებს უთავბოლო მიმართულების ტ ზერელა ცოდნის კაცი. მისი ნაწარმოები ქარის მოპერილსა ჰვადს და კინჯულიანად ავ-დარიაზობს. მის არასფერს საზოგადო მოვლენაზე მტკიცე მეტნიერებით გამოჩეული აზრი ძალსა და რბილში არა აქვს გამჯდარი. ამისგამო იგი ყოველთვის ზერელად დაცურავს და დანავარდობს. არამცთუ შემთხვევით წამოსროლილის აზრსა აქვს მაზე გავლენა, არამედ ყოველ წარა მართა ვაგონილს სიტყვასაც, მავალი-

თად, დღეს თუ კარგი დარია, იგი შეტრფის მზეს, ხელო თუ მოპყრავს ცივი ქარი, დადგება ჭინჭულიანი ამიდი, თოვლ-ქუპაი, სურდო ხველა, ან ხოლოვრის გამჩნეი სენი, იგი მაშინვე იცლის ბაირალს, თანასწორად უღალადებს და მიუძღვნს ქება-ღიდებას ასეთს ცხოვრების შემუსტრელს გარემოვებასაც. მაგრამ თვითონ იფიქრეთ, რა მივენებელი უნდა იყოს ასეთი ან ასე-ხან-ისეობა? საზოგადოებისათვის. წყარომოდებინეთ, რომ იგი დღენიადაგ ჩასძახებს მკითხველის ცივის და ტკბილათ უმღერის. ცხადია, ნორჩი მკითხველის განება და სახრი უნებურად დავემორჩილება ასეთს ორჭოჯ პუბლიცისტის მიეთ-მოეთობას. მე რე რა გამოდის ამისთანა ზედმოქმედებისაგან? ის რომ საზოგადოებას ეკარგება ერთი ბევრთად ვარკვეული წარმატების მიმდევე აზრი და დაიწყებს თვით საზოგადოებაც ლობე-ყორე მოადებას. მას ერთი გარკვეული აზრი აღარ აქვს, როგორც იგი არა აქვს მის მომავლინებელს, და ამისთვის ადრე თუ გვიან თვით საზოგადოება მხდება გზა-დაკარგულით, ადვილად ურეადება დღეს სიმბნელეს, ხელო სინათლეს, ზეგ ქარტხილს და ხელიდან აკდებს გონებრივს და ზნეობრივს ბრძოლის იარაღს.

ჩვენ არ დავიწყებია 1873 ლ 1874 წლებში ბ-ნი მეცელის „დროებაში“ დაბეჭდილი ცოცხალი და მკვირცხელი წერილები, რომელნიც თურმე შთაგანებულნი იყვნენ ერთი პროგრესული საფრანგეთის გაზეთის ზედგაუღნით. ის მაშინ ძალიან მარტვის და ნათელს გზას ადგა. ჩვენი მეველე იმდროს გვილაღდებდა ერთობას, ძმობას და ერთგულების შეუწყრებელს წარმატებას. ის მაშინ მომხრე იყო ყოველი დაჩაგრულისა და რაც უნდა სასტიკი ბრძოლა გამოეცხადებინა რომელსამე ერს თავის ისტორიული იდეალის განსახორციელებლად, ბატონი მეველე მაშინვე ზურგს აძლევდა მას, მაგალითად მაშინ ის დაღადებდა დაჩაგრულ საფრანგეთის სასარგებლოდ გერმანიის წინააღმდეგ. ის ესარჩლებოდა უნგარებს (ვენგრიელებს), როცა ამათ მოითხოვეს ავსტრიის იმპერატორისაგან, რომ მას მიენიჭებინა ვენგრიისათვის პოლიტიკური თვით-არსებობა და ფრანც-იოსების თავზე დაედგა წმ. სტეფანეს სამეფო ვიგრიენი. მაგრამ დღეს რას ეხედეთ? დღეს ჩხელებმა წამოყვეს თავი და სთხოვეს იმავე ავსტრიის იმპერატორს ფრანც-იოსების იგივე, რაც მინიჭებულ იქნა ვენგრიელებს.

ყოველი რიკიანი გონება-განვითარებულნი ცაცი ასეთს კანონიერს მოთხოვნილებას ჩხელებისას თანაგრძობობით მივეცებოდა, მაგრამ ჩვენმა პუბლიცისტმა თავის უწინდელი აზრები და მიმართულება უკუ

აგლო და რიხიანი ხმით დაუწყო ჩხელებს ტუქსეა: „როგორ ბედეთ მაკასო?...“, დასცინა კიდევ: „ახორებული პრეტენზიათა, თქვენმა მზემ“. ეს კიდევ არაფერი, მაგრამ „ძებნდეთ, როგორი თავმოწონებით გაიძახის:

„იქნება ჩვენ რომ სხვა პლანეტზე ვიყოთ ამ ეამად, შესაძლოა სხვა ახრისა ყუარფილიყუავითო, მაგრამ...“. „ჩვენ საჭიროთ არ ვთვლით წაღმა-უკუღმა იაფი-ფასის ლიბერალობა გაეწიოთ“ და „არც ჩვენს ხანს შეშვენისო ასეთი ლიბერალობა“. ამას შემდეგ მოსალოდნელია, რომ ჩვენი უბნარი პუბლიცისტი მალე გატყევა მამაპაპის დანატოვარს თბილის ქუჩაში და მოუჯდება ვიხვიხა თბილის იმერულს ბუზარს, რასაკვირველია, თან ყალიონსაც ააბოლებს წამ-და-უწუმ პურტყებითა.

აი, რას იწერება ბ-ნი მ. მირიანაშვილი ასეთი სატკიელოს შესახებ:

„უმორჩილესად ესთხოვე „კვალის“ რედაქციას ალაგი დაუღმოს თავის გაზეთის ფურცელზე ჩვენს ორიოდ შენიშვნას, რომელიც იქნა გამოწვეული გაზეთ ივერიის მე-215 ნომრის მოწინავე სტატიის მიერ. ავტორი ხსენებულის სტატიისა, ბ. მეველე, წარმ.სიტყვას მეტად საინტერესო საკანზე თავისუბურს და ჩვენის აზრით, უღნაურს მოსაზრებებს, რომელთ უფურადღებოდ დატოვება ცოდვაც არის და სირსებილიცა. საზოგადოდ ბ. მეველეს მოწინავე სტატიები სულ ამ ხასიათისანი არაა. „ერთი დროს, ბრძანებს მკველე რუსეთსა და ჩვენსაგ დიდ მოადში იყო ერთის ხასიათის მწერლობა, რომელიც ცდლობდა მძულვანებს დაქურჯა გლეხთ და მებატონეთ შორის. ამ გვარ მწერალთ უქმინდესს მოკვლიობად მაშინდით აღუნიშნათ და გაეხუთებინათ თვითველი მცირე გარემოება, თვითველი უმნიშვნელო მოკვლიება გლეხთა და ბატონთა ცხოვრებასა და შექმნათ ერთი ვინ-ხარ-მამადის მახალი. განსხვავებული კეთილი იყო, მაგრამ შედეგი ასეთს ქადებდას ასე მოქცევა ასეთი, რომელიც მოკვლიდნენ ავტორნი. იმას მაკავრ რომ წოდებათ შორის სიყვარული თანხობა და მშვიდობა ჩამოკვლიათ, ეს გუხმად მწერალთ სულ წინააღმდეგ გრძობასს სთვსდა და დამოკვებულება თავად-ახსურთა და გლეხთ შორის სულ უფრო და უფრო გამწვავდა. რასკვირებულებ, ასეთს მიამართებულებს ისტორიული საფუძველი აქვს და აჯივლია მასხსხვლიც არის, მაგრამ ეს გარემოება სრულიად არ მტკიცებს იმას, რომ იმ ხასიათის წესსა და ღაზარაგს დაღსაც რამე არსებობთ სახუთი ქქონდესი.“

თუმცა ავტორი წლებს არ უწინებს, მაგრამ აზრით ადვილი მისახედებია, რომ იგი ლაპარაკობს მესამოცე წლების, ანუ რუსეთის საჩვენებლობა ხანაზე. ამ დროს ლიტერატურას, ანუ უკეთ ვთქვით ცხო-

ველ ლიტერატურულს მოძრაობას იგი უწოდებს მოღალ და სწამებს იმ ცილს, ვითომც იგი (ლიტერატურა მაშინდელი) „სიყვარულსა, თანხობისა და მშვიდლობისა“ ჩამოგდების მავიერთა, სისხლდასუღ წინ-ნამდღვე გზობებს* ე. ი. ძუღლი და განხეთქილებას გლხეთ და თავადთ შორისო. პირველად გვექმის ამისთანა ყოველს საფუძველს მოკლებული ცრუ აზრი „იერიამი“ მესამოცე წლების ლიტერატურაზე. მესამოცე წლების ლიტერატურულის და მასთან საზოგადოებრივის მოძრაობის ხასიათი აღნიშნულია თვით ისტორიულ სახელომღვაწელთაგან: ვი. კი, როგორც ჰუმანური და ნაყოფიერი, და ჩვენ ვერ გავგვიფა, თუ ბ. მეველეს რად მოუსტრეგება და მოუგუნებება გადაჭრით მისი უარის-ყოფა. თითქმის რუსეთის ყველა საუკეთესო მწერლობი იმ დროს ეკუთვნინან. მარტო მეველესა და მის ამყოლებს შეუძლიათ სთქვან, რომ ჩ — კი, დობროლიუზოვი, პისარევი, დოსტოიევი, ნეკრასოვი და სხვანი, რომელნიც თაოსნობდენ მესამოცე წლების ლიტერატურას, ჰქადაგებდენ მავნებელს აზრებს და გზნობებს. მაშასადამე ყველა რეფორმები, რომლებიც მოახდინა მთავრობამ ლიტერატურის და საზოგადოების აზრის შედ-კავლენით, უნაყოფონი და უსარგებლონი უნდა ყოფილიყონ. შესამდგებელია, ბატ. მეველემ არ მიიღოს თავისად ეს უკანასკნელი აზრი, მაგრამ ჩენი რა ბრალია, რომ მისი წარმოთქმული სიტყვები სწორედ ამას ღალადდენ. როგორც სინან ბან მეველეს ვერ დაუკავშირებია ერთი-ერთი მანეთთან იერი ერთად მომხდარი საზოგადოებრივი მოვლენება მესამოცე წლებში: ერთ მხრივ, დამოკიდებულება გლხეთა და მებატონეთა შორის ფრად ვაშვედდა, მეორეს მხრივ, გაძლიერდა საზოგადო აზრი ბატონ-ყმობის საწინააღმდეგო. ბნ მეველეს აზრით პირველი საზოგადო მოვლენება იყო „შედგვი მეორისა, ეინადგან იგი ბრძანებს, რომ „მესამოცე წლების გუნდა მწერლობა სთესდა წინააღმდეგ გრძნობას, რისგამოც დამოკიდებულობა გლხეთა და თავჯდომარის უფრო ვაშვედა.“ ასეთი შეხედულება ამტკიცებს, რომ ბნ მეველს სრულებითაც არ ემთხის მესამოცე წლების ისტორიული მოძრაობა. თვით გამაწვევებულმა დამოკიდებულებამ გლხეთა და თავჯდომარის შორის და აგრეთვე ევროპის გავლენამ გამოადგინა რუსეთის საზოგადოება და ლიტერატურა. იგი აღმხდარა ძველის წყობილების წინააღმდეგ. წადილი ლიტერატორთა და საზოგადოებისა ის იყო, რომ მოსპობილიყო ძველი უსამართლო დამოკიდებულება გლხეთა და მებატონეთა შორის, დამკიდრებულო თანასწორი უფლება. ეს ცელილება მაშინდელი მთავრობის საკებრად კიდევ განზორციელდა. ბ-ნი მეველე კი ბძანებს, ვითომც

განძრახვა მითი (მწერლობა) კეთილი იყო, მაგრამ „შედგვი კი არ მოჰყვოა ისეთი, როგორსაც მოვლედნი*, ესე იგი ვითომც მათ დათესეს სიძულვილი და განხეთქილება, ნაცულად მშობისა, ერთობისა და სხვა-და-სხვა. ამასობით ბ-ნი მეველე იმით კიდევ არ ეპარობს, რომ ცილი დასწამა მესამოცე წლების მწერლობას, იგი ამასთანავე ცილსა სწამებს ახლანდელ მწერლებსაც „შედგვი სიტყვებით: „მესამოცე წლების მამართლებს (ლიტერატურულს და საზოგადოებრივს, ჩვენ დავეუბტებთ) „ისტორიულად საფუძველად მაინც აქვსო, მაგრამ ეს გარეშობა მაინც (ვერ გავგვიფა, რა გარემოება!) სრულადღაც არ ამტკიცებს მას, რომ ამ ხსათისა წესსა და ღალადგადგავს რამე არსებობა საშუთა ქვესჯისა.“ ბ-ნი მეველეს აზრით, დღესაც არსებობს იმისთანა მწერლობა გუნდი, რომელიც ცდილობს გაამწვევოს დამოკიდებულება გლხეთა და ბატონებს შორის. ერთი დავგისახელოს რაჭოფ პუბლიცისტმა, სად არის ასეთი ლიტერატურული მიმართულება?... შესამდგებელია მას ჰქონდეს მხედველობაში „ჩატებითი ხიდი“ ყოფინისა, სადაც ხელოვნურად არის დაბატული დამოკიდებულება გლხეთა და ბატონებს შორის და სხვა ზოგიერთი სტატეგები, რომლებიც სინამდვილით აღნიშნავენ ცხოვრებას. ნუ თუ ბ-ნი მეველეს არ ესმის, რომ ისინი კი არ ამწვევებენ საქმეს, არამედ მარტო აღნიშნავენ მხოლოდ იმას, რაც ცხოვრებაში ნამდვილად არსებობს. იქნება ბ-ნი მეველეს ჰგონია, რომ „ოთარანთ ქერიის“ აეტრობა დიდი ხანია დადამარბა თანასწორობა და მძერი სიყვარული გლხეთა და მებატონეთა შორის. თქვენს პირს შაქარი და თქვენს ქველომტკედებს უკედვი გვირგვინი, მაგრამ, ვთი, თუ ეს ასე არ იყოს, მეველეს ფიქრით, ეინც ხმას ამოიღონ, რომ გლხეთა და თავჯდომარის არ არიან თანასწორნი, იგი ღალატობს სამშობლისათა. ნუ თუ ბ-ნი მეველე დანაშაულობათ ჩავეთვლის სალი ტექმარიტების წარმოთქმასა?

ერთი ასი წლით მაინც აღრე გაუქმდა ევროპაში ბატონყმობითი დამოკიდებულება და სხვა-და-სხვა წოდებანი იურიდიულად და პოლიტიკურად გათანასწორდენ; მაგრამ დღესაც ჯერ კიდევ წოდებრივი ბრძოლა იქ გაცხარებულა, პოლიტიკურ დასთა შეტაკება და ჩხუბი მეტად მწვევია. თვითონ მოკვებსენებთ, რომ ეს ბრძოლა გამაწვეულია ეკონომიური უთანასწორობით. მაშინ როდესაც წოდებათ სიძულვილს და განხეთქილებას ასეთი ღრმა და მძობი კრეული აქვს და მძობი განათლებულის კლიობრობისა ქვე-გონება მიეცეულია ამ სენის მოსაპობლად, გამოდის ბ-ნი მეველე და მოწინავე სტატით „იერიამი“ გვიქადაგებს, რომ სოფლებში მამახალისებდა რაკი თავჯდომარე და ახნაურები დევა-

ყენეთო, ამითი უკვე ზედმიწევნით დაუახლოვდენ ერთმანეთს თავდა-აზნაურობა და გლეხობაო. სწორი მოკავსენოთ, მკითხველო, ძალიან უებარს წამალს მისდგომია ბნ მეველე უუღიდღესი კაცობრიობის სენის მოსასპობად. რაშენიმე თავადი და აზნაური რომ მამასახლისად ამოირჩიონ საოფლებში, ნუ თუ მართლა ამითი მოისპობა ცკონომიური და იურიდიული განხევაება, რომელიც სუფევს გლეხთა და თავდა-აზნაურთა შორის? განა შესაძლებელია თანასწორობა და ძმური სიყვარული იქ, საცა ერთს აუარებელი ქონება აქვს უძრავი და მოძრავი, მეორეს ერთი ხელის დადება მიწაც არა აქვს? ერთ ალაგას მეველე ბძანებს:

„ისტორიაზე და სისათივე ჩვენის ხალხისა მრავალს სასუთს ტკბილევს ამისას, რომ წოდეგბთა შორის განხეთქილებას და განკვერთებას ჩვენმა ნადაგი არა ჰქონია და არც კენებაო“ მეორე ალაგს ბძანებს: „კეთილშობილს წოდეგბას შენაური შემთხვევა ელგვა დაუშტვიტოს ხალხს თვისა მშური დამოკიდებულება, სიმართლე და პეტროსება და განხეტოს ის მდარეოდანა უწყყოფილების ნისლი გლეხთა და მებატონეთა შორის, თუცა ასეთი ნისლი, ჩვენდა საუბედუროდ, სადმე არის საქართველოში.“

რა საქორაო, ბნო მეველე, გაფანტვა იმ ნიოსლისა, თუ კი ასეთი ნიდაგი არ ჰქონია თქვენის სიტყვით, ბატონ-ყობობის გაშწინებებს საქართველოში. ერთი გვიბრძანეთ, რომელი წყაროდან ამოიღეთ ის აზრი, ვითომც ქართველ საზოგადოებას არც წარსულში და არც აწმყოში წოდებთა-განკვერთობის ნიდაგი არ ჰქონოდა?

დედამიწის ზურგზე არ მოიპოვება არც ერთი კულტურული ერი, რომელსაც არა ჰქონოდა წოდებრივი განჩევა და მათ შორის ბრძოლა არ ყოფილიყოს (იხ. Зибере, очерки первобыт. экономич. культуры და ლეტურნო о собственности). ამ შემთხვევაში ბ. ნი მეველე მოკვანობს იმ პირფურ-დედას, რომელმაც თავის შვილს ავი სენი უნაბა და არ უნდა გააბხადოს, არ უნდა გამოაკვეწოს, სირცხვილიაო. უბედურს შვილს კი უწინდება ტანში იარები, წყლულები და ერთს წელს შემდეგ ფეხებსაც გასკიშავს. პირფერი დედა მხოლოდ მაშინ დაიკაწრავს თავიერს და გაიწვენს თმას: „შვილი მომიკვლია“. რაღა დროსია სახის დაკაწრა და ვაი უის ძახილი? ასეთი ფარისეველი დედა თავის შვილის ღირსიც არ არის, რადგან მის გაქვებულს გულს შვილის ნამდვილი სიყვარული არც კი მიკარებია. ის რომ მართლა მოყვარული დედა ყოფილიყო, ყველას აჩვენებდა თავის ავადმყოფს შვილს. იქნება ვინმე გპოუნა და შვილი განკურნა ავისენისაგან. „რაგინდ ბევრი ჭირი მალა, ჭირი თავსა არ დაშალავს“.

გიორგი საკაძის კლიოვა

(შაბაზის დროინდელი ხმა)

ემის ბედისა ვარსკლავაო, ნუ იმალები ცაზედა, გამოჩნდი, გამოაშუქე

და დამანთე თავზედა... რად იმალები?... შენ გეძებთავალ-ცრემლიანი, ვულო, — მინდა, შენ გამკნო მე ჩემი გულის ნაღვლი წყულო. შენ გტყვევები, ვარსკლავაო, თავ-მდაბლად შეგებდრები, შეტკობინო მეუფეს ჩემი გულისა სველები. რაღად ღირს ჩვენი სიცოცხლე, როცა ცხადადა ყელს გეჭრინა, როცა ჩვენს ვინაობას მტრები საფლავსა უთხრინა? უთხრინა... ჩვენი სამშობლო უფსკრულის პირსა მიმდგარი, სტირის თვის შვილთა სიწმინდრეს დაღონებულო, გამზდარი... იმის ნაცულად რომ მის შვილთა ხელი-ხელს მიტყენ ძმურადა და შეეწირონ ზეარაკად სამშობლოს ძელებურადა, ერთმანერთისა მტრობითა თავს იყოლებენ, სტყებინა და შველის ნაცულად მამულსა დალუპავს ექადებინა, ურცხვად ჰკიცებენ, სჯიჯენიან თავის ღვიძლს დედა-ენსა და შთიევიან დაწვევილის ღამურასებურს ფრენას!.. და მოკლეს ხმალი იმ დროს კი დასყურებს იმით თავზედა და სურს იმით ხუნება აღმოუხერას ქვეყანაზედა; არ ესმით, თუ მათს არსებას მოსპობს ეს ხმალი მტრელია, და თუ სიკვდილი ერისა ყველა სიკვდილზე ძნელია! მოძმეთ ასეთი ყოფისა ცქერითა გული მიდნება და უნებლ იეთ თვალთავან ცრემლები მომღვინება...

და ეილებ ხელში კალამსა,
 კრემლისა მელნით სხურულსა,
 მხილებს სიტყვით მიემართო,
 მსუსს მოძმეს დაბნელებულსა,
 შეეცაყობინო იმასა
 ჩემი ღრმა სულის კვეთება

და ავაზორო საშიში
 სიკვდილი—გადაშენება!
 ჩემს ბედისა ვარსკვლავო
 გამაანათე ზეცითა:
 მორტებე სევდა ჩემს გულსა
 შენი კაშკაშა შექითა.

ილ. ჩხერიძის-პირელი

ინგლისი მეჩიდმეტე საუკუნეში
 (დრეპერიდან)

მეჩიდმეტე საუკუნის დამლევში ლონდონს ერის სიმრავლით პირველი ადგილი ეჭირა ევროპის სხვა სატახტო ქალაქთა შორის; მაგრამ ის იყო უსუსუთაო, ცუდით აშენებული და არ ჰქონდა მარგებელი სასმელ-საჭმელი. ყოველ წელიწადს ოცდა სამ კაცზე ერთი მიცვალებული მოდიოდა; ახლა კი, როდესაც ის უფრო მჭიდროთაა და სახლებით, ორმოც კაცზე ერთიც არ მოდის. უმეტესი ნაწილი ქვეყნისა წარმოადგენდა უდაბნო, ჰაობიან და ტყიან ადგილებს. თვით სატახტო ქალაქის მახლობლად მიწის ნაჭერი ხუთი მილის სიგრძეზე იმყოფებოდა შეუმუშავებლად და ევლურს მდგომარეობაში; ზედ მხოლოდ სამი სახლი იყო აგებული და გარეული მხეცებით იყო სასეც იჭურობა.

ერის ყოფა-ცხოვრებას ისე თვალსაჩინოდ არა გამოვიხატავს რა, როგორც გზების მდგომარეობა. წვიმიანობის დროს ინგლისში გზაზე არ გაივლებოდა; სხვა დროსაც კაცი გზას ძნელად გააგებდა და იმ პირთ, რომელნიც გზას გადასცდებოდნენ, გარეთ ეას ქვეშ უნდა გაეთიით ღამე. ეტლით მოგზაურობა ძნელი იყო და ერთად ერთი საშუალება მისვლა-მოსვლისა იყო საპალინიან ცხენები, რომლებზედაც სხდებოდნენ მგზავრები. მეჩიდმეტე საუკუნის დამლევს შემოიღეს ეგრეთ წოდებული „მფრინავი ეტლები (Hing coaches), რომლებიც დღემს ოცდა ათიდან ორმოცდა ათამდე მიღს ანუ ხოლოცდა თუთხმეტს ევრს გაირბენდნენ. ზოგიერთი ამ ეტლებით მოგზაურობას ისე საშიშრად სათვლიდნენ, რომ მათი ფიქრით თუ არ დაიღუპებოდნენ ეს განგების საქმედ ითვლებოდა! ფოსტის ნივთებს საათში ხუთს მიღს ანუ შეიდ-ნახევარს ევრს გაარბენინებდნენ. ქალაქს ფოსტა შემოიღეს ლონდონში, მაგრამ დიდი ვაჭროვებით, იმტომ რომ ზოგიერთი შორს გამჭვრეტელი კაცები რაცხდნენ მას პაპის ეშპაკურ მანქანებად.“

ამ ხანაში პარლამენტმა დაადგინა, რომ ყველა

ხატები, რომლებზედაც იყო გამონახტული იესო ქრისტე, ანუ ლეთის მშობელი, უნდა დაწვეთ, ბერძულთი ანღრიატები კი მიეცით პურტიანელ ქვის-მთელეებისათვის გასაუმჯობესებლად. ამაზე უფრო წინეთ „ლუის მედლიტანი“ თავის თავს სახავდა უზადლეს, შესანიშნავ წინასწარმეტყველად, რომელსაც შეეძლო კაცის ხსნაც და დაღუპვაც. თითქოს მას გამოცხადებული ჰქონდა, რომ დღერთი მარტო ექვსი ფეხია სიმაღლით და რომ მზე შორაეს მიწას მხოლოდ ოთხის მილის მანძილზე. მზარე „ტრენტის“ გადაღმა ისეც ევლურს მდგომარეობაში იმყოფებოდა. მდინარე „ტიანის“ მახლობლად ცხოვრებდა ისეთი ხალხი, რომელიც სიციველურში ამერიკის ინდოელებს არ ჩამოუეარდებოდა.

მეიერამეტე საუკუნის დამდეგს ოცდა თორმეტ საღრაფოს არც ერთი სტამბა არა ჰქონია. რაც შეეხება კერძო საწიფებებს, არ იყო მათში არც ერთი, რომელსაც-კი დაემსახურებინოს ეს სახელი „სკვიარი“ ითვლებოდა მაღალ ნასწავლად, რომ მისს ოთახში ფანჯარაზე ილა „გულიბრასი“, „ქრონიკა“ ბეკერისა, „ხუმრობანი“ ტარლუტონისა და „შეიდი მხედარი ქრისტიანობისა.“ ადელიო წარმოსადგენია, რა გაუწათლებელს მდგომარეობაში იქმნებოდნენ ქალები, რაკა კაცებშიაც იშვიათი იყო წერა-კითხვის მკოდნე. მულდლებისათვის კი საღმრთო წერილის კითხვა სამშობლო ენაზე აკრძალული იყო.

საზოგადოება შორს იყო იმ მდგომარეობაზე, რასაც ჩვენ ზნეობრივ მდგომარეობას ეფასებით. პატრონი თავის მუწას სცემდა, მოძღვარი მოწაფეს, ქმარი ცოლს და სხვა საერო სასმეჯავრო თვით საზოგადოების პირუტყვობის შესაფერი იყო. დაბალი ხალხისათვის უქმე დღედ ის ითვლებოდა, როდესაც ბრალ-დებულს მიაკრავდნენ ეგრეთ წოდებულს სამარცხენო სეეტზე და დაუწყებდნენ აგურების, ლაყე კვერცხების და მკვლარ კატების სროლას, როდესაც დედა-კაცებს მიაკრავდნენ ფეხებით დიდ-კუნძზე ბაზრის მოედანზე, ანუ როდესაც სცემდნენ შოლტებით ტურლსა. ეს შოლტებით ცემა შე-

მძიროწუნებელ სანახაობას წარმოადგენდა. მაგალითად, ტიტ ოტრი (Titus Oatres) ორჯერ გამოლტეს და რამოდენსამე დღეს, როცა შეისვენა დასჯისაგან, კიდევ განუმეორეს ევეთივე. ერთი მკოდნე ზედმიწევნით გვაცნობებს შემოძლებელ ამბავს, რომ ჩვიდმეტ ასამდე დავითვალე შოლტის მორტყმა. საზოგადოებას არამც თუ არ აშფოთებდა ასეთი ბარბაროსობა, იგი კიდევ ამართლებდა მას შემდეგი მისაზრებით: თუ კაცს მისი უხეცოა მოქმედება სახეზე ვერ შეაწიარლებსო, მაშინ უნდა შინჯო, თუ რა ღონისძიებით შეიძლება მისი ზურგის გაწითლება! ამ გეარად საზოგადოების გამხეცებას, თვით მხეტური სასჯელი სახეშიწიფო დაწაშავეთა ბერათ ხელს უწყობდა. მაგალითად, მონტროზი და აზგილი რომ დასაჯეს, შემდეგ მათი თავები „ჩალბუტის“ წვეროზე ჩამოავეს.

საზოგადო ცხოვრების ამ გეარ სიხეცეს ემსხაბამებოდა კერძო ცხოვრებაცა სოფლებში ცხოვრებდნე უბრალო ნისლით (ჭაღო) გადაბურულს ქახეშში. მათ რომ კერძოში ერთზედ მიიწესახსნილო ჭკონდათ, დიდ შემოღებულად ჩასთვლიდნე თავს. ხშირად ექვის წლის ბეშებს ჰგზანიდნე ზოღმე სამუშაოდ. მემამულე სოფლის მუშაობაში ატარებდა დროს, დიდი სიამოვნებით ეაშაანავებოდა წეროლ ეაჭებს, ქედა ცხენებს; მისი ცოლ-შვილი ხელსაჭობდა, ხეიდა სასმელს, აცხობდა ნაჭებს და სხვა. სტუმართმოყვარობა ძალიან იყო გავრცელებული. სტუმარი თუ ისე არ გაძღებოდა და არ დათერებოდა, რომ ზედ სუფრაზე არ წამოიტყეოდა, ჯერი არ იყო. სასტუმრო ოთახი უბრალოდ მორთული იყო, იატაკი უშინოდ გალაქული. წნულ სკამებს ხმარობდნე. ღონღონში უმეტესი ნაწილი სახლებისა ხისაგან იყო აშენებული, ქუჩებში-კი დიდი უსუფთოაობა ტრიალებდა; ტლაობით საესე იყო იქაურობა. კაცი ქუჩაში ძვირად გავილიდა ისე, რომ სახლიდან გადმონატყევი თავზე არ დასხობდა. ქუჩები ჩანებლებული იყო, ერთი ფარანიკ არ ანათებდა, სანამ უ. ფლემინგმა არ შემოიღო საზოგადო ფარნიტი. ამის მიზეზი აიღბდა ის იყო, რომ თვით ქალაქში ხშირად ჰგებოდა ცარცვა-გლეჯა. საზოგადოების აგზნობა უკიდურესს მდგომარეობამდის იყო მიღწეული. კაცი ისე არ გადაიცილებოდა, რომ ეჭვი არ აეღოთ მისს მოწამულაზე. თუ მაღალი განათლებული საზოგადოება ასეთი ზნეწამხდარი იყო, დაბალ განათლებელს ხალხზე რაღა გეეთქმის. სოფლის სამღდელოებას ღონე არ ჰქონდა შეწყერებინა ეს საზოგადო გარყვნილება. თვით მისი საზოგადობრივი მდგომარეობა ამ უკა-

ნასწენოს საუკუნეში ძალიან დაეცა, იმიტომ რომ თუმცა რომის ეკლესიას უმაღლესს სამღდელოთა შორის ბევრი ჰყავდა შესანიშნავი მწერლები და მქადაგებლები, მაგრამ დაბალი სამღდელოების პირნი ქვეყნის სულ პოლიტიკური მდგომარეობის გამო და უფრო მწვალებლობის უყეთურობის გამო უკიდურესს მდგომარეობაში ჩაეარდნე. მღდელი იმ დროში საზოგადოების თვალში დაკნინების და ოხუნჯობის სკვანათ გამხდარიყო

„უკაწილო, ახალ-გაზდა, ლევიტუს“, ვგრე ეძახდნე იმ დროს ლეღელს, შეეწლო გამძღარიყო ხორცოთა და სტაფილოთი ბატონის სუფრაზე, მაგრამ როცა ტკბილეულობას შემოატანდნე, იგი მაშინვე უნდა ამღვარიყო თავისი ადგილიდან და დამღვარიყო იქვე მოშორებით, სანამ, ისეე არ მიიპატყებდნე მადლობას სათქმულად სადილოს ქვეყისათვის, რომლის უყეთესი ნაწილი მას არც-კი ეაენიშჯა. საჭიროების დროს მას უნდა ეშინდა სამურველით ცხენი, დაეანა, გაესუფთაებინა და მიწეწვეღლისათვის ანგარიში. „გამაგირი“ სამრველო მღვღონისა იყო ისე ცოტა, რომ ძლიეს იკებდა თავს. დამდაბლებული მდგომარეობა სამღდელოებისა სხანს ერთ ბრძანებიდან, რომელიცა გამოსცა კაროღევა ელისაბეღმა, რომ არც ერთს მღვღელს არ გაებეღდა მოახლებე ჯეარი დაწეწრა ბატონის დაუთანებულად.

კანონის სისრულეში მოყვანის დროს სასტაკი სიუტეჰ იყო მიღებული, რომეც უპოლიტიკური ისე საშოქალაქო დაწაშავეთა შესახებაც. ღონღონში ძველი ხიდი ტემზაზე დაწაშავეთა თავებით იყო მოართული იმ მოსაზრებით, რომ ეს სანახაობა დაბალს ხალხში დაჰბადებსო შიშისა და პატყეს კანონისადმი. ერთხელ უბრალო მუშაკი იმ აზრისა გამო, რომ მას სეინდისის ძალით არ ეყოფებოდა ეკლესიაში, როცა ენისკობის წირეად დგასო, დაიჭირეს ჯარისკაცებმა, განკიცხეს მწვალებლობაში და დასაჯეს სიკვდილით თავის ცოლის თვალ წინ, რომელსაც ცალ ხელში პატარა ბავში ეჭრა, და წამოიძახა შემდეგი სიტყვები: „კარგი, ბატონეო, კარგი, ანგარიშის მიცემის დღეც დაღებოა“. იმ დედა-კაცებს, რომლებიც უარს ჰყოფდნე ენისკობაღურს ეკლესიას*, ან მიაკრავდნე სეეტზე წყლის პირას, რომ მოდიღების დროს დაერზო იგინი, ან

*) ამ დროს ორ ნაირი მწვალებლობა გავრცედა ინგლისში. ერთი აღმარებელი აღიარებდნე, რომ ეკლესიას გარდა მქადებელთა მღვღელთა ანუ პრესბიტერთა სხვა უფროსი არ უნდა ჰყავდესო; მეორე კი ამტკიცებდა, რომ ეკლესიის მეთაურებად არბიენისკობისეტი და ენისკობისეტი უნდა იყონო.

დაღედენ და ისე ჰგზავნიდენ ამერიკაში. შინაურს ბრძოლაში მხენ ჯარის კაცებს არზობდენ შოტლანდიაშიე იმ შიშით, რომ ისინი ინგლისში მისვლამდემანც მოკლდებიანო. აჯანყების დროს საღრაფო სომერსეტშირაში ორას ოცდა ცამეტი კაცი ჩამოარჩევს. ჯარის კაცები იმით იტყვედენ თავს, რომ ყოველ სადღერგძელოს დაღევაზე თითო კაცს არზობდენ; ამასთანადე უკრავდენ ნაღარას და თამაშობდენ.

ქალებს ამაო სიტყვებისათვის, რომლებსაც ისინი ხშირად ხმარობდენ საბარგო ურეშზე აკრავდენ და ისე ათრევდენ. ერთს ახალგაზდა კაცს სახელიად ტიუტრინს, მიუსაჯეს სასჯელი, რომელიც უნდა გამეორებულყო ყოველ ორ კვირაში ერთხელ შეიდის წლის განმავლობაში. რეას ორმოცი კაცი გადასახლეს ეესტინდის კუნძულზე დიდი წვალებით. მეხუთე ნაწილი მათისა ზღვაში გადაყარეს. სხვები-კი ჯერ უნდა გაესტუმბინათ, რათა მერმის მიეყუნათ გამოფენაზე იამელო ეპურებისათვის სეფე-ქალებს და თეთი კაროლევას იქამდი დაეიწყათ გულმოწყალობა და საზოგადოთ კაცობრიული გრძობა, რომ ისინიც მონაწილეობას იღებდენ ამ ეპურებაში. თეთი ამ კაროლევამ ითხოვა, ასოდე ტყე მეც მამუტეთო და იმათი გაყიდეთ ხაზინა გაიმდირა. ასეთი გულ გამხეტების მაკალითები ბევრი მოჰყეს მაკოლეს თათვის ისტორიაში.

ასეთი იყო ინგლისის ცხოვრება ამ ორის საუკუნის წინად. ამისთანა ველური ხასიათი, მხეცური და კაცის უფლების დამზაგერელი საზოგადო დაწყობილება, ეკონებ, ლეკებშიაც არ არის ამ ეამად. მაგრამ გაეიდა ორი საუკუნე, საზოგადოება და მთელი ინგლისის ერი მუდამ შრომაში, თათვის გაუმჯობესობაში, სწავლა-მეცნიერების წარმატებაში ატარებდა დროს. გამომდენ თავგანწირული ნიჭიერი, მშრომელი კაცები, რომელნიც არას ზოგავდენ არც ლონეს, არც ჯაფას, არც სიცოცხლეს, რომ თავისი ერი გონებრივად და ზნეობითაც აღმემალებინათ. მათი მეოხებით ინგლისის ველური ხალხი დღეს შეიქმნა კაცობრიობაში ყველაზე მდიდარი. ყველაზე განათლებული და ყველაზე ძლიერი. ამბობენ, დრო ყველაფერს მოიტანსო. დროს არაფერი არ მოაქვს. დროს მხოლოდ კაცის ქველ-მოქმედება და ჯაფა მოამწიუებს, სხვა არაფერი.

ივ. მეფაული

ქებათა-ქება

ერთადი ვაძლიე მეზასა:
ერთხელ მაინცა მნავეი;
აბა იქნა ვერ მოვისყიდე,
თვლით ვერ დავიხანხევი.
სხვად ყოველი მხრით კარგი ვარ,
მხოლოდ არა ვარ მგისანი;
მარტოკა ეს-ლა მკლია,
ბიჭი ვარ პატოსანი.

—
არაფრის დარდი არა გეაქვს,
ოღონდ ვსეთო, ესჰამოთ ვიძინოთ.
და როცა შეურაცხ გეყოფენ,
ხელ-უბრუნებლად ვითმინოთ.
გეშალოთ სუფრა მდგლოზე
ვიძახოთ ჰარი-ჰარალი,
გზა-დაბნეულთა რად გვენდა,
რომ გზა ვიცოდეთ სევალი.
ის არ გეაფიქრებს, გეადარებს
სტერი კარს გეადგა მრავალი.
არც რა გეწვდინა შევიტყოთ
ჩვენის წყულულების წამალი!

—
მთა მალლა აყუდებულა
წარბ შეუხრებლად დამდგარა.
ბარსაც არ გაუღვიძინა,
სძინაეს, ჯერ როდი ამდგარა.
ორივეს თავზე დასტკერის
ლურჯი ცა ვსკელავიანი,
ხან უწვიმს, ხანაც უთოვის
ხან დღე მოუვა მზიანი...
ერთხელაც ვერა ირგეს-რა
ერთდამდღე მოსდით ზიანი.
კაცია ყველას წამალი
მიწა რას გეარგებს მთიანი,
ან ხელ-უქნელი მიწდორი,—
შემკული ყველიანი.

—
ღანჩრეტობენ მრავალნი
ატყაუნენენ ყურებსა,
ტყავი ვაძიერეს ჭეყანას,
ჯიბეს იყრიან ფულებსა...
კაცებად იმათე სთვლიან,
ამ ხალხის მცარცველ თულებსა.
ჭეყნის ჭეყაგრძობას რა უთხრა,

ქვეყნის სამართალს მჭისესა,—
 იუღას საკმელს უკმევენ—
 ჯვარზე აციემენ ქრისტესა!
 ბრბო მაინც არ გათვორღება
 რაც უნდა ჰხებო ქვიშითა,
 იმის სიყვარულს მოიხვეკ
 მხოლოდ ძალით და შიშითა.

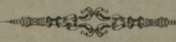
სიბნელეე, გაქებ, გაღიდებ
 საქებურიც ხარ სწორედა,
 რადგან შენ დასდგი ცოდვები
 ციხე-ვაღაენად, ყორედა.
 რასა ჰყვირიან, ხალხსაო
 სიბნელეე მოაშორეთა!?
 მცირეთა რით-ღა იხარონ
 თუ კი არ არის ბნელობა,
 ხომ წახდა სამუღამოდა
 ჯადო ქარების ხელობა.
 დაბნელდი, კარგად დაბნელდი,
 და დაბრმავე გონება...
 როცა ძლიერი სუსტს არხოზს,
 რომ მან არ იკარბოს ღონება.

შენ კი, სინათლეე, ვერ გაქებ,
 რადგან ვერ იჩენ ღონესა,—
 საცა შენ უნდა გენათა,
 ის მზარე დანიმონესა.
 გამარჯვებულსა აქებენ,
 დამარცხებულსა სძარხავენ
 ტუსაღებს ბორკილს უყრიან,
 გადაცვადებულთ მძარხავენ...

მიზანს და საქმის თვისებას
 საზომად არა ჰსახავენ.
 როგორ შეგაქო, როდესაც
 შესს უშუს ფებითა ჰლონავენ.
 რა ხანი არის ჰლონდალომ,
 ეღები ღობე-ყორესა,—
 მაინც აჯობა სიმრუდეე
 მაგ შენს სამართალს სწორესა
 დაჯექ, იტირე, საწყალო,
 თავში იეცი ღოდები,
 მაინცა გწუნობს ქვეყანა,
 შენ არეის შევეღღები.

ანგარებზე, შენც გაქებ,
 რადგან ძალა გაქეს მიტომა,
 შენც ბატონი ხარ ამ ქვეყნად,
 რაკი ეშჰაქმა გიტომა.
 ჰხვეკ, ჰყლაპე, რასაც მოჰხედები—
 რასაც მოაულე ღაშები,
 ბეერს გაუსქელე კისერი,
 ბეერს გაულდიე ფაშები.
 ერთი აცეკვე, ამღერე
 სხვა კი ატირე ცრემლად;
 ერთი ხომ კერად აქციე,
 სხვა გარდაქმნი გრღემლად,
 შენც ქვეყნად იხსენიები,
 ჰსაზრდობო ქვეყნის ქონითა.
 დაღიხარ დონიჯ შემოყრით
 და გეგმუქრები ღონითა;
 გახვალ-გამოხვალ მდინარეს
 აჩემებული ფონითა.

ვაჟ-ფშველა

ს ა ს უ მ ა რ ლ ბ ა ს ა რ თ ო ბ ი

ივანიაჲ ჲ გოჯასიზარ

ივანია. გოჯასიზარ, ჩენმა მკითხველებმა დი-
 დი საყვედლო შემიგვითუალეს: რა აშხაეია,
 რომ არ დაგვენახეთო, თქვენი საუბარი არ
 გაგვაგონეთო?

გოჯასიზარ. მიწერე, ივანია, რომ სუსხიანი ზა-
 მთარი დაგვიღვათქო. ფერი გაუახურეთ-თქო და ორ-
 თავეს გვაბრუათქო.

ივანია მაგი კი მართალია, მარა ვითამ ბრუ-
 ება ენას რაუა წაართმევს კაცს?

გოჯასიზარ. ენას კი არა, თუ ძალიან გაბრუა
 საიქიოსაც გაგზავნის.

ივანია. აჰ, მაგისაგან ღმერთმა დაგვიფაროს!
 ახლა საიქიო სულ არ მენატრება, იმიტომ რომ
 ეშხაკები მაშინათუი ზაფანჯს დაგვიტებენ და დაგვიტებენ.
 მევე თუ ჩავგივადეს ხელში, იცი, რას გვიზამენ?...
 პირდაპირ ჯოჯოხეთის ცეცხლში გვატუსიებენ თავს.

გოჯასიზარ. არა, მე მაგის არ მეშინია. სიმართ-
 ლის ჯვარი რაკი ხელში გვიჭირავს, ეშხაკები ჩენ-
 თან ვერ მობედვენ.

ივანია, შენ რაც გინდა თქვი და აგი მაინც
 მართალი კია, რომ ფეხი აგვიღვდეს და ნელა-ნელა-
 თვი მიგებანჩაღლებენ

გოჯასანი.

ივანიკა.

გოჯასანი. კარგია, გეთყევა, ივანიკა, ნუ შეაწყუბე გული შეი ფიქრებითა. უიმიხოთაც გლოვის

დღე დაგვიდგა. საუკეთესო კაცებს რალაც უღდი დარი დაუღდათ, აღრე ემარგებიან, ჩენთან აღარ იცილიან.

ივანიკა. აა, მაგაზე ნათქვამი: კარგი კაცები კარგ ცხენებზე დასხდნენ და ჩაიარესო.

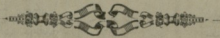
გოჯასანი. „ჰეი, ჰეიო, ფიქირბეიო!“ — თქვა ჩენმა დაუფიწყარმა აკაციო.

ივანიკა. იგი უაზროდ არას იტყვის, კი ვიცი, მარა აგი „ფიქირბეი“ ნეტაი რა უნდა იყოს?..

გოჯასანი. „ფიქირბეი“, ვითომ არ იფიქრო, თორეი ფიქირშიდაც ბეს წავართმევნო.

ივანიკა. აჰ, მაგი მასთე არ მესმის მე. „ჰეი, ჰეიო, ფიქირბეიო“ — ამას უნდა ნიშნავდეს? ჰეი, ჰეი, ბრეელმა ფიქრმა გადაგვიტანაო!

გოჯასანი. მე, როგორც ვატყობ არც შენ ყოფილხარ კარგი დოსტაქარი და არც მე. სჯობია, თვითონ აკაცის მიემართოთ. ის უკეთ ავიხსნის თაგის ნათქვამსა.

აღუქსანდრე ყაზბეგის მოსაგონებლად.

წვინ მეცნიერნი და ხელოენების ცოდნის და მწიგნობრნი ჰფიქრობენ და გაიძახიან ვითომცა ყაზბეგის თხზულებათა შორის მისი „მოძღვარი“ ერთი საუკეთესო თხზულებათაჲნი იყოს. ჩენ ასე არ ეფიქრობთ. „მოძღვარი“ გადმოკეთებული ტიპი ექტორ გუგოს თხზულებიდან „les miserables“ უნდა იყოს. ამ თხზულებას გადამეტებული სენტიმენტალური, ესე იგი საქალაქური ხასიათი აქვს და ვერც მოახდენს გონივრთ მკითხველზე ძლიერს შთაბეჭდილებას. ჩენის აზრით „მოძღვარი“ კი არა, საუკეთესო მისი უკვდავი თხზულება „ხევის ბერი გოჩა“ არის, სადაც დიდებულად გადმოიწმინდა და ჰომეროსებურად გვეხატება ჩენ თვალ წინ მთელი მთის ეროვნება, მისი ბუნება, მისი შინაგანი გრძობიერი არსება და თემისათვის თავგანწირულება, მისი კვირი შეილების ბრძოლა, როგორც საერთო საქმეში, ისე ერთმანეთს შორის. მისი გელა, მისი ონისე და მისი ხევის ბერ გოჩა — ეს სამი ისტორიულად ნაწარმოები ტიპი მთის ცხოვრების კლასიკურად არიან გამოქანდაკებულნი და ეინც ერთხელ ამ თხზულებას დეწმუტება, მას ეს სამი ტიპი საუკუნოდ ჩაირჩება გულში, მათი მგზნებარე ხასიათი და კირნი ვანუღრკალი გულს ცხოვრე-

ბის სასიამოვნო მოგონებად გადაექცევიან. მაგრამ დევენებოთ ამ განმარტებას თავი და თვით უკვდავს აღუქსანდრე ყაზბეგს მოკათარობინოთ რამდენიმე სურათი ამ ჩინებული თხზულებიდან:

„დაწვეულს სენაში, რომელსაც ოდნავ ანთობდა მძეუტაეი კვარი, კასრებსა და ქილებს შუა იჯდა პატარალი ძიძია თავის რამდენიმე ამორჩეულს მგობარობით, რომელნიც მის გართობას ცდილობდნენ. ძიძია იყო თქვესმეტა წლისა...

იმ ხანში, როდესაც ძარღვებში აღღვებული სისხლი ქაფუდებ, სდუნს და ჩუბჩუბით მომდინარეობს...

ის იყო ტანდი, ლაზიხი, მშენიერის დაკორებული ლაშაზის თხელის ტუტებით, რომელნიც თითქოს საკონწლად მოხადებულნიყვნენ. თეთრყარბიზს, ატლასის მგზას სახეზედ დასთამაშებდა მზურვალუბის ნიშანი ელფერი, რომელიც თავის დღეში გატყაბულს სიწითლად არ გადადიოდა; მოეყვნენ, ლურჯი ცისფერი თვალები მაცდურად უქამკამებდა და გულის გამგზირავს ისარს ისროდა; შავი გრძელი წაწამები გარს მცველებად მოსდგომოდა და წერილი, ხვედრისებარ იგი წარბები გასლად გადასკიზოდა; სქელი შავი თმა ორს ნაწნავად თეთრბროლივით ყელს სურთავით შემოხვევოდა. — სტყვიო, ძიძია ნახატო მშენიერება იყო და მისი მწახველი ვერ გასძლებდა, არ ეთქვა: „უბონდეს შენი შრომებლიო“...

თუმცა ძიძია თხოვდებოდა თავის სურვილით, თუმცა მოსწონდა თავისი გელა და არა ერთი ღამე გაეთენებინა მასთან ჰქარა შეერთებაზედ ფიქრით, არა ერთხელ მოხმანებოდა მისი ლომბრივი, ვაეკაცის სახე, მაგრამ დღეს, როდესაც ის

უნდა ამოსაღებოდა თავის სახლს, მგებრებს, ჩვეულებას, როდესაც ქალობიდან დედა-კაცობაში პირველი ნახევი იწეოდა და შეედა, გული როგორც აუკანაქალა და წარსული შენადა...

მგებრები აწვევებდნენ, ეხუმრებოდნენ, როდესაც მოესმა ხმა:

— ზელოს მომიკლდე! მოდი, ზელოს მომიკლდე! და ყველანი ხეზე წამოიკედნენ. ძიძამ იგრანო, რომ თითქოს მის გულში რამამაც უტყვლიტა...

ბოლოს, შესწვდა სიმღერა, მოხუცმა კაცმა აანთო წმინდა სათვლი, წყნარად გადიწრა პირჯვარი, მივიდა ქალთან, გამოართვა ხელი, ახსენა ბურთი ჯვარი-ანგელოზები და მიტბრუნდა ონისეს:

— ონისე! ამა, ჩაგვიბარებია თქვენი ქალი წრფელი და შურისკვეთილი... დღის ამას იგი თუნდ აგვიბარებინარ ამის მხად.—ამ სიტყვებზედ იმან გადასცა ონისეს ქალის მორთოლავარ და გაბურბებულ ხელი.

ონისემ რა წაჰმ ამ ხელის მიკარება იგრანო, როგორცა შერთა, დაიხდა და თითინაც გაერთვდა, თუმცა ამ გვარი მღვამარეობის მიზეზი ვერ აუხსნა...

მოხუცი მივიდა, წყნარად ასწია პირბადე სწორედ იმ დროს, როდესაც ონისე ამბობდა.

— ეგ და მე მამა...

მაგრამ სიტყვა ნახევარზედ გაუწყდა, მთლად გათრთოლდა და მიგრალსაით წაბარბაკდა, მაგრამ თავი ისევ შეიცავა.

— რაი მოვიცილდე! მიეშველა მოხუცი.

— არცა, არცა, დამტკბა, თავს ბრუ რასმე დამეხევა,—ძლიეს-და წარმოსთქვა ონისემ.

ონისემ მიიყვანა ქალი და გადასცა სასიძოს, რომელმაც გამაგებთ საჩქაროდ მიაშველა თავისი ხელი. მთლიად საყვირეული ეს იყო, რომ ქალი თითქოს რამოდენჯერმე შეპერთა და ზელის-მომიკლის ხელის ისეთად ეწვლეობდა, მაგრამ გველმ გაავლი ხელი და ისევ რიგად მოუჭირა, რომ ქალს ძვლებმა ქაბჯბი დაუწყეს და ტყვილისაგან კინაღამ შეპყვირა. ონისე გაუტყდა წინ და მას მიჰყვა მეფე-დედოფალი, სადაც საჭმოს მარბილადე უნდა მიეცილებინა, და იქ კი პატრიალზედ ზრუნვა ისევ ხელის მომიკლსათვის უნდა მიეწინა. პირველ მარბილში ჩასბნენ, ჩვეულებისაებერ, მთლიად ზელის-მომიკლდე და პატრიალი, მეფე ცხენით უნდა წამოსულიყო, რადგანაც ქალს ჯვარისწერამის ვერ მიეკარებოდა. მეორე მარბილზედ დაუწყეს მზითვი და ამ საბით მაყრების სიმღერით, თაფის სრულით და ყიფნით გამოსწიეს შინისკენ...

ღამე იყო ცივი და ნისლიანი, თუმცა თოვლის გამო საკმაოდ განათებული, ხან-გამოშვებით ქვედა ქარი ზუზუნით უბურავდა და წვილით, მაგრამ ხერიში თოვლი მიამაგებდას პირისახეს უწყვეტად...

ძიძია იჯდა გამოქარგულს თბელს ახალღებში და ზეიდგან წამოგდებელი ჰქონდა შალი, რომელიც ადარისა და ქარისაგან საკმაოდ ვერ იფარავდა. ის თან და თან თრფივობდა, მაგრამ მის მანქი არ იღებდა, თუმცა სიტყვე ძალსა და რბილში გასჯდომოდა და მეტად აწუნებდა...

იმის ზელის-მომიკლეს უმ შემთხვევა თავში არც კი მოსვლია, იქამდე ვართულიყო თავის საკეთარის მღვამარეობით.

ქარმა, ავდარმა და სიტყვემ თავისი იმოქმედეს; ქალმა გელარ გასწლია და გარეგონებულს ცახტბი დააწყებინა...

ერთი თავის მიბრუნება, ერთი შეხედვა, ოდნაით მიკარება საკმარისი იყო ონისესთვის, რომ თოვლის წამალსაით ეფეთქა და მოელს სხეულს ცეცხლი მოსდებოდა.

— ქალუ, მოგიკვდა ჩემი თავი... მთლად გათოშობარ და მე კი არც კი მოამოსთქვა წარმოსთქვა ონისემ და ხმა ისევ აუვანადა, რომ მღვარებმა დაწიყო.

— არა მიშვესრა, შენაი კირაივე, წარმოსთქვა ქალმა ნახის და, ვინ იცის, რა მიხესის გამა ცრემლმორეულის ხმით.

— ბეატუ, არა მიშვესრა რაი... შენ რომ აუდა გახლდე, მე რაღა მეშველებს? ამ სიტყვებით ონისემ აიწია ნანდის კალთა, წამოსტურა ძიძიას, რომელსაც სველი შალი მოხსნა და ისევ მარბილში ჩააგდო. მერმე მაგრად მოიკეტვა ნახადი და ნახს წილზედ ზელ-მოხვეული ქალი მეგრზედ მიიყრა. ამ ქალის მიკარებასთან ერთად ონისეს გული მეტისმეტად გათრთოლდა, შეიცურმა და შესდგა, გათრთოლდა კიდევ, კიდევ და ერთხანად :ძვადგაველებმა გზა მისცა გამოქანებულ ადლებულ სისხლს, რომელიც მწვავად და სანეტარო აღამაშფოთებლად მთელს სხეულში დამიჭრა, რომელმაც სხეულის ყოველს ძარღვში დაჭრა...

— გეცოვა, კიდევ... ჩემო ყველაზე მოყვლად და ნაწვეტად ნაწვეტად ამბობდა ონისე, მაგრამ ამ ოროდ სიტყვაში ხმას იმდენი მიზრამიზრა ჰქონდა, ისეთის ჰარმონიით იტყობოდა, რომ აშკარად შენიშნავდით აღზნებულს საიკრეს, მის გულში ანთებულს, გამაეცებულს სიცყარულს, მის მბრძანებლად გამხმარს.

ძიძია, ეგრედღოსაით განაბული, კაცს მიპყრობოდა მეგრზედ და მისი ნორჩი გული შიშვარეულის სიხარულის თვითხალით უფსხებუნდა ქალის მღვამარეობას...

შეპყრობილთ ერთის გრანოზით, აღზნებულთ ერთ რიგის წადილით, რაღაცა უჩიღავი ძალა ერთმანეთისკენ იზიდავდა. წუთიც და სიტყვებიც ამანეხარულ, დახმდლილ ტუჩები მათსად გაეცებრად ერთმანეთს ჩაეწყუნენ...

— აგერ შევიდნენ სოფელში, მიუზლოვდნენ სადღარს, რომლის წინაც იღვა ვილაც წამოსადგი მოხუცი, გათვთრებული როგორც თოვლი, და მბირულად შეეყვირებდა მომავალთ. იმისი ყვითლი სახის გამომეტყველება დახაზული იყო რაღაცა ვეარის ხახებით, რომელნიც პირველსადე შეზღვევებდ მატყვისკენსა გაგრანობინებდთ და ჰკვიანი თვალები, გულ-კეთილობის გაუმე, ბრძანებლობით გამოიყურებოდნენ. გათვთრებული, ლხაზიანის შეზეღლებილი, მბრძანებლის მიზერამხვებით და მდიდრების, მტკიცე სახის გამომეტყველებით ელოდდა ხევის ბერი გოზა, მმართეული, მამა მათის ხალხისა, ახალგაზნდეს. იმის პირველს უნდა დაელოცა მეტორწოდნე და შრომბლორის ლამობერებით ესურვა მათი ბედნიერება. ონისემ შეხედა თავის მამას, რომლის წინაშეც მთელი ხეობა თვის იხრდა და რომლის სიტყვეც ვადებურებულად სრულდებოდა და დღგრამ მეტად გადაჭრა, პირი მომეტებულად გაუმზა.

მარბილი შესდგა, მაგრამ ონისე იქამდინ დღმანტლეიყო, რომ გამომოსვლაც კი ვერარ მოეცხებებინა, ანამ მამამ არ დაძმბდა:

— ვადმბე, რაღას ელი? უმწვილი ბიჭი წამოხტა ანგარიშმოციელები, დაღვა იქვე და, მეკვარს დაშავებულთ, გაეცებრული შეპყვრებდა ხალხს, რომელც იმის თვალში ბუნსაით იყოიდა...

განა იყო შრომელი მამა თავის ხალხისა და, მამასაღამე, იმისთანა შესაშრევე შემოხვევის დროს, როგორიც ქარწინებდა

არის, თავის შეილებითვის რომ არ ელოცა, არ იქნებოდა. ამასთანავე მას სწამდა, რომ ხალხისგან ამორჩეული ღმერთისაგანაც ამორჩეული უნდა ყოფილიყო, რადგანაც, აღზრდილს ჩვეულებათა შორის, ანდახალ გადაქცეული რწმუნებაც, მზადღობისა და მზა გრისა, სისხლს და ხორაში გასეკლიმდა. განა დარწმუნებული იყო, რომ მის გულწრფელს ეყდრებანს უხუანესი უმისმუნდა და, რწმუნებით დამოღებულად, იმ კაცის სახებ, გულ-მჭრეალე ლოცვის დროს, რაღაცა ძლევა-მოსილს ხალხის დამპირიღებელს სურათს წარმოადგენდა.

ასეთი იყო მოხუცებული გოჩას სახე, რომლისთვისაც განუწყვეტლოე ზრუნავს, ფიჭვის, გამოცდილებას და გონებრივ მუშაობას უფრო უმეტესის პატრონების, ტყუის და ადამიანობის ბეჭედი დაეცა. ეს სახე ხანდისხან იცულებოდა იმის ყვალობაზედ, თუ მისი აზრები და გონების მიმდინარეობა რა საგანს შეეხებოდა და ამ გვარადვე ეცულებოდა ფერი პირისაზედ.

ხანდისხან რაღაცა მკუნებრება შეუბრიადა წარბებს, შეუჭრავდა შებლს, მაგრამ ეს იყო ერთს წუთს მხეზედ გადაფარებული ღრუბელი, რომელსაც მხოლოდ წუთით შეეძლო მოპრდილება, —მოლოცელების თვალები, ცისვე მიპრობილი, ისევ ძლევა-მოსილის, გამარჯვებულის შექით აინთებოდნენ.

გოჩას აშკარად ეტყობოდა, რომ მისი მრავალ-გვარად გამოცდილი გული რაღაცა უბედურების მოახლოებებსა ჰჭრნობდა, მისი გამოცდილის თვალებისთვის შეილის ერთი დანახვა მძობოდა, რომ მის საცქერალში, ადამიანობის მავიერი, სხვა მთხეზი დანახვა, მაგრამ რა იყო ეს მიზეზი, საიდანა ჰქროდა ნაიგი, რომელიც მას, როგორც ნადირს, სუნს აყრიდა და აქრთობდა, —მოხუცი ვერ მიმდებარეოდა...

ამ ხანში ონისე კი ფეხს წასულიყო, სადაც დედის მძებნი ჰყენდა და იქ ნადირობაში და მეცხვარობაში აპირობდა დროს გატარებას და ნაღვლის გატარებას, მაგრამ, როდესაც საღმრეთო ქელზედ გასული თავის ბედს დაეკვირდებოდა, მაშინვე ძიძის სახე განმანათლებლად ჩაეშუქებოდა გულში და სა. ნეტარო ტკიბილს მკენსასხ ოხვარაში შეიყვანდა.

ცა, ღრუბელი, ვარსკვლავი, მთავრ ბუნების მიდინარი სურათები ონისესთვის მდიდარნი და სიტკობებით სავსენი მხოლოდ იმიტომ-და იყვენენ, რომ მათთან ერთად ეზატებოდა ძიძის სურათი, მათ სატრუსოსთან შედარებით თავდავიწყებადის ელოუსებოდა.

ერთ დღეს, არხოტის ერთი მთის ძირას, სადაც თუშები სახაფხულად ცხვარი ედგათ, მწყემსები შეკრიბოვნენ, საღმრთო ვაგაუბათა. მწყემსთა შორის მრავალი მოხვედრები იყვნენ, რომელთაც თუშების ცხვარი დაეზარებინათ და აქ ელოდნენ ყავლის გასვლას.

სავალეები მოხარშალიყო და მოგროვილი ხალხი ერთმანეთს ეთავაზებოდნენ, რომ როგზედ უფროსობით დამსხდარიყვნენ; ნახევარი წოლი ხალხისა კიდევ დალაგებულებოყო, როდესაც ქელზედ გამორდა ვილაცა კაცი, გამოშვებული თოფი თოფადგლო მზარზედ, წამოეყეცა ჩოხის კალთები და გაამლეებული მოაპიჯებდა; მოხდელი ქელი ხელში ეჭირა და მით ჩატარქარა იწუნებდა შებლს, რომელზედაც ხეთიქი ჩამოსდიოდა...

ყველანი წარმოვილნენ და სიტყვებით: „ვინ იქნება? ძალემ ჩქარა კი მოდის“...

— გზა მშუღობისა, დათაუ! შორიდგანვე შესხბა გაპარებულმა ონისემ.

— მშვიდობა მოგკეს უფალმა,—გადაუხდა სალაში დათამ.

ორნი მოახლოვნენ ერთმანეთს. მუსდგენ და ვადაუხეიყენ. მასუენ ვაშორებულნი რაოდენსამე ხანს ჩუმად დარჩნენ. ონისე ვერ მოეჭრებინა ეციობა რამე, რადგანაც ძალზედ მოწოლილი სურვილი ათასის აპბის ერთად შეტყობის ნებას არ აძლევდა, რომ ერთ-ერთიდან დაეწყო გამოკითხვა და დათა კი თითქოს გასეკირებოდა და ვანგებ არას ეუბნებოდა...

ახლად მოსულმა შეხვდა ონისეს და დინახა, რომ სა-მარის ფერი დასდებოდა. იფიქრა, რომ ონისეს უცებოდვე გვონა, შინ რაიმე უბედურება შეემთხვა და ამისი შეეშინდა.

— ბეჩა, რაი მოვსვლია, ყველანი მშვიდობით არიან.
— ნუ მოპატუებებ, ღობის მადლს!
— არა, სპარს ანგლოზის მადლმა, აბა რაისთვი მოგატუებ...

— მაშ რაი ამხავია?
— რაი ამხავია და ნუგზარს ერისთავს ჩვენი ყმად ვახდობთა ვაუჭრახავი.
— რაო? ვაიკამათა ონისემ ისეთის ხმით, თითქო არ სჯეროდა.

— თუ არ დამპირიღლითო, ლაშქართი თავს დადგესხმით და ამოგწყვეტათო.

— სანამ ნურას სეპამს, სანამ ხვეი ვერც ამოსწყვიტოს და ვერც ყმად ვახადოს, ამაყად წარმოსთქვა ონისემ და შუბლი შეიკმუნდა.

ამ ლაპარაკში მოვიდნენ სხვა მწყემსებიც.

— აბა, ვე ნიადავ ვეუე იქნების, მაგრამ ნუგზარის მოუცენრათა სათემოდ გავარდნილია... რასი ერთი იტყვის, თავადე იციო, რომ უსისხლოთ ალარ დადგებო...

— მაშ ზევი რას აპირობენ? იციოთხის იქელ-აქელ.

— ეშხადევიან... თუ ძალა მოინდომეს. უხუბრად ვერ მოეჭრებო: მიუთემ ყველგან ბიჭები დაგზარეს, რომ სპაც ჩვენი მწყემსები არიან, მოაგროვონ, შეე აქ გამოგზავნეს. მთელი მიოულეთი შეუჭრა, ოსებოც მას მისდგომიან და ჩვენზედ წამოსულან... ეხლა თრუსოს ხეობაში თორმე დგანან.

— წავიდეთ, წავიდეთ! ვაიამა რამდენი კაცის ხმა, რომელთაც იარაღს ვაიადეს ხელი, თითქოს ეხლავ ომში უნდა შეტრულოყენენ...

გარეორავი იყო. თურვის ხეობაზე ზშირი და ბამბასავით გავენტილი ნისლი შემოწოლილიყო, მოეჭურა მივილი მიდამო სოფლები, თითქოს შოგ გაბეჭულოყენენ. რამდენსამე ავიღოს ნისლი ამოგლეჯა უმაღლესი მთის წვერებს და ისე მონანდნენ, თითქოს ჰატრში დგანანო. მათ ზევით ლევეარდოვანი ცა შეწრილებულიყო ღობის მოახლოებულის შექით. ვასკილავით ეგრანთო მთის მოახლოება და შემკრთალები ნახის სხივეტს ძლივდა ციმკივნდნენ. გათორებულ მოხუცი კაცისიონსა ამაყად გადმოჰყურებდა საშების წვერს, რომელზედაც ამავე საბების ტაბირი, ძველი და საცმოდ მოზრდილი, გამწვანებულს ყველიანი ველზედ წარსოვლის მოსაგონებელ ნაშთად დარჩომილიყო. ქვეშ მიმდგარს თანასწორ ნინლს წმინდა სახსოვარი ჩვენის წარსულისა თითქოს ედამ-მიწისგან ვანეშორებინა.

ამ ადგილიდან ყველაფერი შედიღურად მოხანდა, ყველას ძინა,—გაუჭებულებო და თვით ეს ვაუჭებმა რაღაც სვედანან ღმობლს ჰხადავდა. თვით დაუღვრომელს ნიაფსაც კი სული განანდა და ცელქად აღარ შესთამაშებდა ყველაც სურ-

ნელგმა. ათასში ერთხელ დამკრთალი ჯიხვის ფეხით გადმო-
კარებულის ქვის ხმაურითა თუ დაარღვედა სახვადლო სი-
ჩუმეს და შეუერთდებოდა მთებიდან გადმონდნის ჩანქა-
რის ხბრიალს, რომელიც დაძინებულ ბუნებას მშობლიურს
წანას ეუბნებოდა.

ერთხალს გაისმა გავრქელებული სტვენა: ეს რომელსა-
მე მოუყენარს შუთის ცერანო ვათუნების სიხალევე, ან სიხ-
მალად ტრული მოკლანდობა.

გაერთდა ყირვან-წყვიტის თაე, მზის სხივებმა ოკროს
გვირგვინი გადმოიფინეს, თორამ უმტკერო თივლმა ნათლად
ბრვეყილი დაიწყო. მას მოყვა კაცის კაცია, რომელიც გა-
შაგებეთი ვახტა გულის მეკობარს, რადგანაც ბუნების მშვე-
ნიერებით მარბა დატობა არ ესმოდა. შეფრთხა ჯიხვი და
არჩვიც; ღებმე საქმიად დაეღლა მარბი და მეკერცული ფე-
ხები, ვარჯიშობა ემურგებოდათ, თითარი ათასფრად მოკამე-
მე თოელი სათამაშოდ იხიდავდა. სასიამოვნო სურნალებმა ტრესი
უმელეღარება, თავბრუს ახვევდა და დაჭბრებულ სიტკომე-
ბა ფრუტებით უნდა მოეშორებინა. შორი-ახლო მყოფს სდა-
თვის ტყეში* მშვემაც გრანობით შესქიპოვა ბუნების სიტ-
კომების. ერთხალს დაჰკრა ზარმა და მისი ხმა ლტოლვით
და თანდათან მისუსტებით ამოვარდნილმა ნივამ გაფხანტა
მთებში. მეტეოჯერ და მას მოყვა ჩქარ-ჩქარი ხან-გამოშვებით
არჩვი. ვეკობოდა, საშუების ტაძარში მყოფს ყარაულესაც
გადევიწათ.

დღის ნივამ დაჰქროლა, ნისლი შერყია, შეაღლევა,
მოეშველა მზის შუქს და ნისლმა დაშლითებულს საყვარელ-
სავით, რომლისათვისაც განითაღს მოესწრა, წყნარად მთა მთა
დაიწყო გაპარვა...

საშუების ტაძარი სდგას ყირვან-წყვიტისგან თავქვე მიწდ-
რად წამოსულს ქედის ბოლოზედ, სადაც პატარა გორას
მთველად და მოხდენილად თავი აღმართავს და თურჯის
მხარეს კი ერთხალს მძიმე დაშრობა დაშვებულსა სი-
ფულ გრვეტამდის. აუნებელი თლილის ქვით, საქმიად დი-
დი ტაძარი, საშველო და საბჭო, რომლისათვისაც ჯერ ბუ-
ნების შემოვლა მაგარ კიდედს კედელი და მერე ზოგერთის
ადგილზედა კაცის ხელს კიდევ უფრო შეუმაგრებია, ამასა და
სასიამოვნო სურათს წარმოადგენს...

საქმიან ამ შენობის ნახვა, რომ კაცს ვაგოს, რა შეუ-
ძლიან ხალხის შეერთებულს ძალს და მათს ამაღლებულს სუ-
ლოვს მგდომარობას. ტაძრის კედელში მხოლოდ ერთს ად-
ვიდს ჩატანებულია მარმარილის ქვა, რომელზედაც ქარსა და
ნიღაღას ჯერ ვერ მოესწრა სრელიად ამოშალა ზედ წარ-
წერა და მწიგნობარს კიდევ შეუძლიან ვაარჩიოს სიტყვები
„...ხარი ღომა... მწვეში თვეღარ...“—ეს არი სახელთა,
რომელთაც, უვევლთა, დიდი ღვლი მიძღვნილად ამ ხევის
წარსლოის დიდების აწუნებზედ, მიმავალი ხალხი შეფრთხა
მთის გვერდობზედ და სწორედ იმ დროს, როდესაც ხალხი
შეგროვდა მიწობზედ, ტაძრის გაღვივებდაც ჯერ წერი ამო-
კრა დროში ვერაზმა და მერე მთლად დროზედ გაიმონდა,
რომელიც ვაშლილივად და წყნარად ფრიალებდა. წუთზედ
მთელი ხალხი მგებზედ დაეკა და მიწამთან ვაერთობით თავუ-
ნი სია სახალბო წმინდანს.

კედელზედ გადმონდა ქუდ-მოხდელი კაცი, გმელის ვაშ-
ლიის თვითის თმით და წვერით. ხამის უმტკერო თეთრი
პერანგი, რომელზედაც უზრლო თოკი კამრად შემოეკირა,
რალსა საყვანებოდ მოგავენებდათ მოხუტს. გამრწყინებული,
მაგარ და მჭარბულის მოხუტის სახე, ზრუნვითა და გუნევა-

რებით სახე, ყველას გულს იგებდა და მისეც უნებურად იმორ-
ჩილებდა. ხალხს მოჰპირდა სასოფლო დროშები, რომელნიც
ტაძრის გაღვივანში შეიტანეს თეთრ-ჩოხა მდროშებზედა და რამ-
დენსამე წუთს შემდეგ დროში თავს ვარს შემოახვიეს. ყველა
გაბრუნდა, დაწმარდა, ჰაერმაც კი იგარნა, რომ უნდა ამშვი-
დებულყოფი, თავი მიეხარა ამ სახალბო ყროლობის წინაშე,
რომლისაც ღღეს უნდა გადაწყვიტა ხევის-ბელი, მოუყმა შენ-
ძრია დროშა და ამ საერთო სიწუმეში გაიხას პატარა ხარების
წრიალი, რომელმაც შეკრთოა მუხლომყოფიო ხალხი და
ძარღვებში ტრუნეტლსავეთ გაურბინა.

— ამწიალობებენ, ამწიალობებენ! გოჩა ამწიალობებეს!
ჩურტულმა ხალხში ნიავსავით ვარბინა და შესწავდა.

გოჩამ კიდევ შეანძრია დროშა, კიდევ გააწკრილა ზარე-
ბი და პირველისა დაღწერით მოჰყვა წყნარად, ტკბილად და
ღრწად ხალხის დალოცვას...

როდესაც გოჩამ დალოცვა ვათოვა, ხალხს გამოუცხადა
ნუგზარ ერისთავის სურვილი.

აქმდის მშვიდად და წყნარად მყოფი ხალხი ერთხალს
შეინძრა, ერთხალს და აღელდა და უქმყოფილებს გამო კარგა
ხანს ბორჯავდა.

— გაუმდით რამდენჯერმე გამოვრჩა ხმა-მალად გო-
ჩამ და, კოტა ხან შემდგ, დაიწყო.

— მუჭოთი დღითა და გულ-ღუჭოთი... თავის გაქნილს
კიდევ დაარჩენს... ჩვენს არ დგეკრავებს... რაი უნდა ჩვენ-
გან ნუგზარის, რაისთი გვეკრავა ოჯახობაში?... ჩვენ ვი-
წინით ქარბელოთა მეფეს და დღემც ვაშვევია იმ მოხვევს,
უუღმარათადაც მოქტეკვია იმ ქარბელოს დედას წუთი, რა-
მელმაც მეფის გაბრუნებში შეიღო შეიბარლოს, ხალხისთვის
სახლო, საწაბიც არ გასწორია... ვქმსაბურებით ჩვენთა მოძ-
შეთა და ავრეც უნდა იყოს... მაშ მძა რაისთა, თუ გაბრე-
ბინ დღესაც მძას არ მოეშველესი?... მაგარ ნუგზარი კი თავს
იგდებს და, დღეს გაბრუნებულს, გაუმძადრო თვლი ჩვენ-
საც მოუტეკვია, რაი მუხლობრივი ერთობის უნდა წყალობის,
მიხვევ და მთიულნი ერთობის შეხიჯოს და თავად კი გაბა-
ტონდეს... არა იტყვი, ყაბათონო?... ნუგზართან ბრძოლა
ადვილი არაა, მთიულთაც მძობა დაეწვევებათ და ჩვენზედ
გამოაშტრებას აპირებენ... დემორჩილდეთ?

დამშვიდებული ხალხი ისევ შერყია და აღელდა; გრვერე-
სავით გეგურს ხალხისა ვაერთბულივით და ჰაერს მხოლოდ
ერთი მდგარი სიტყვა არეუვდა.

— არა, არა, არა განწვევებოდა ისინი და ხალხში.
ერთხალს მიწობზედ ხალხის წინ ერთი ემაწვილი ბი-
ჭი გამოვიდა, რომელმაც ხელთ ხალხს გაქმენდა ანიშნა და
დაიწყო:

— გოჩა! რაისთი გვეკითხებთა მაგას... ხევე მძობა
იყოს და, ღთის მალმა, მოყვედ მოვის შეზობლისთვის ჩვენ-
განი ყველა თავს ვაღასვლებს... მოყვედ ის კაცი, ვინც მოძ-
მეს ვერ გაიტანს, შერცხვს ის ქედოსანი, ვინც შეზობელს
ლაღატად შეადგების... მაგარ ის მიხვევც დაიმარბოს, ვინც
ყმად გაბლობს ისურვოს... ნუგზარი ცხოვან ვახტებულა და
პერანა ჩვენი დამორჩილება ადელი იქნების. მთიულთაც დაე-
წყებოთ ჩვენი კაცობა და პერ-შარლი: ჩვენზედ მიდიან...
ერთხელ დახადებულბს ერთხელ გვიინის სიყვლილი... გავ-
წუდეთ, ხალხი, და ცხო ხალხს კი წუ ვინაბრენებთ!

— გაეწუდეთ, გაეწუდეთ,— იყო ამ სიტყვების საერთო
პასუხი.

მოლაპარაკეს მოუხლოვდა ვიღაცა მოხუცი, დეკრლო
ჯოხზედ და მიმბრუნდა:

— თინცი! ლთის მადლმა, კარგი მამის შვილი ხარ და თავადც კარგი ვფობა გეტყობის... ჰაი, ჰაი, რომ ვეცაცს შერცხენილ სიცოცხლეს სიკვდილი ურჩევინა, გაზბილებას— ცოცხლიე მიწაში ჩამარხვა... რაიკ სთქვი, ლთის მადლმა, კარვად სთქვი და ავრც უნდა ყოფილიყო... მაგრამ მითულნი ჩვენი მძებნი არიან, იმით მსცოდნე შესდომია ნუგზარია, ჯერა ვეცოდნეთ მოთიან მორიგებს და ოსებისა კი რაი მორიგება ვერადა. ამ სიტყვებზედ ხალხი ორ დანად გაიყო. ერთი ითხოვდა პირ-და-პირ შეგებას ვანერბებულად, ვინც უნდა ყოფილიყო მოწინააღმდეგე, მეორეს კი მოწინა შეცდომისთვის მოზრების უდღელად შეგება არ უნდოდა.

ხალხი კარვა ხანს მგლევარებდა და არაერთხანს გადაწყვეტილებას არ ადგებოდა.

განსაძ იხვე ზარების წყრილი, რომელმაც ხალხში იხვე სირქუე ჩამოაგლო.

— ხალხო! დაწყო გოჩამ, — გვიანობისა აღარაა, მტერი კარს მოგვდგომია, გამოდინენ თქმის თავები... მტერსა და მოყვარესც უკვალს დახვედრა უნდა... თემის ცაკია — ადიძახა იმან. ამ სიტყვების შემდეგ ხალხიდან გამოვიდნენ ჯგუფ-ჯგუფად ამორჩეულები და გასწიეს წილის სამების საბჭოში, სადაც „ხევის ბერის გონას“ თაოსნობით, ხვეის ბელი უნდა გადაწყვეტილიყო...

რედაქტორ-გამომცემელა სხ. თ.-წერეთლისა.

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი

„კვალნი“

გამოგა 1894 წელს ვოგელ კვარაში ერთხელ ერთიდან სამ თანახმადის ამავე ზნაგრაშით

რედაქცია ყოველ-ლონისძიების ხნარობს ვააუმჯობესოს შინარისი და სახე განეთისა. ამ განზრახვით მან დაიბარა პეტერბურლიდან მრავალი საუცეთისო ცინკზე დსალიდნზე მოჭრილი მხატვრობა.

ვანეთი წლიურად ღირს: ვაუგზანენელად შვიდა მანეთი, ხოლო ვაგზანენით რგა მანეთი. ნახევარის წლისა ვაუგზანენელად სჰმა მან. და ათა შაჰრა, ვაგზანენით ოთხა მანეთი, სამი თვისა ვაუგზანენელად ორა მან. ვაგზანენით სჰმა მან. თითო ნომერი აბსჯათ

ხელის მარწერა მიიღება

ტუილისში არწურისხელ კარესლის ქართულ სახალხო სამკითხველოში და „წერა-კითხვის სახოგადოების“ კანცელარიაში. ქალკა ვარემ ხელის მომწერთა უნდა მიიქცენ „კვალის“ რედაქციაში ტიფლისს რედაქცია „Квали“, Большая Воловонная № 22, дом Айвазова.

ქალქ გარეთ: — ქუთაისში: თ. კირაღე ბეგანისხე ლორთქიანიძესთან და მკერინა ჩიკვიძესთან საკუთარ სახლში. — ბათუმში: მათე ნიკოლაძის ჟურნალ-განეთის სააგენტოში და ივანესკვიმონისხე მესხთან. — ბჰოში: მსტატე ზორისისხე ამაშუკელთან. — გომში: ზაქარია დავილოვან. — ყუარაღაში: თ. ხუსკივაძესთან. — ფოთში: სოფრომ მგლობლიშვილთან. — ახალსენაგში და ოსურგეთში: კ. თაფარქილიძესთან. — ხასსენაგში: ყარამან ჩხვიძესთან. — თელავში: მ. ცისკარაშვილთან.

წლიურ „კვალის“ ხელის მომწერლებს 1894 წლისად დაურვიდნით სარქულ მხატვრობა „სჰჰანოგელაჰს დიდეგას“ სამრეველო და სასოფლო სკოლის მასწავლებლებს და სახალხო წიგნის საკითხავებში დეთომობით „კვალი“ 7 შან.

მიიღება ხელის-მოწერა 1894 წლისათვის ორ-კირაულ ვამოსებათა მართულს

„მწყემს“ ზე

რუსულ „ПАСТЫРЬ“ ზე

ფსნი ქურხალინს:

12 თეთი „მწყემსი“ 5 შ. 6 თეთი „მწყემსი“ 3 შ.
 — „ ორივე გამოცემა 6 შ. — „ ორივე გამოცემა 4 შ.
 — „ რუსული „ 3 შ. — „ რუსული „ 2 შ.
 სოფლის მასწავლებლებით „მწყემსი“ დეთომობათ მეთლის წლით სჰმ მანეთად.

რედაქციას აქვს კანტორები: ქუთაისში ხანანა-შვილების სახლბეში და ყუარაღაში რედაქტორის საკუთარ სახლბეში.

განვეთხე ხელის-მოწერა შეიძლება როგორც ყუარაღაში, ავრეთვე ქუთაისსაშიც.

გარემე მცხოვრებთა ჟურნალის დაბარება შეუძლიათ ამ აღრესით: Вь Квирилы, вь редакцию газеты и журнала „МЦКМСИ“ и „ПАСТЫРЬ“.

„მწყემსი“ ს ხელის მომწერლებს სსჰჰრადა 1894 წელში დაერვიდნით მოზრდილი მსატგრობა

თამარ მძონისა.
 მხატვრობა წარმოადგენს იმ დროს, როდესაც შოთა რუსთველი მთარომეგს თამარს თავის უკედე პომას ეფხის ტყაონანს. ამ მხატვრობაზე იქნება დახატული თეთი შოთა რუსთველი და თამარის მსკუბულები იმ დროის ტანთ-საცმელში.

18	მართული თმარტი	93
ოთსშათის, 22 დეკემბერს,		
— ბენეფიცი ვლ. ს. ალექსეევა-მესნივეიცის —		

ქართული დრამატული დასის მიწმომოდგენილი იქნება:

გულის თქვა
 დრ. 4. მოქ. სკჰანანისა, თარგ. ნიკიტინისა
არს ააქთ, არს იქით
 ვოლ. 1 მოქ. გუნდასი

მონაწილეობას მიიღებს მთელი დასი

ადგილების ფსნი ჩვეულებრივია დასაწყისი 7 1/2 საათზე

